

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Teologická fakulta
Katedra etiky, psychologie a charitativní práce

Bakalářská práce

**Důchodové pojištění jako součást I. pilíře systému
sociálního zabezpečení v ČR**

Vedoucí práce: Ing. Jaroslav Šetek, Ph.D.

Autor práce: Nicole Pospíšilová, DiS.

Studijní obor: Sociální a charitativní práce

Ročník: 2

2016

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem svoji bakalářskou práci vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že, v souladu s §47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění, souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě (v úpravě vzniklé vypuštěním vyznačených částí archivovaných Teologickou fakultou) elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

18. 3. 2016

.....

Poděkování

Ráda bych touto cestou poděkovala především svojí rodině, která mi v průběhu celého studia i sepsování bakalářské práce byla oporou. Dále chci poděkovat Ing. Jaroslavu Šetkovi, Ph.D., za vedení bakalářské práce.

Obsah

Úvod.....	6
Hlavní stať	8
1 Úvod do sociální politiky.....	8
1.1 Sociální politika.....	8
1.2 Sociální zabezpečení	9
1.2.1 Sociální pojištění.....	10
1.2.2 Sociální podpora.....	10
1.2.3 Sociální pomoc.....	10
2 Historie důchodového pojištění	11
2.1 Důchodové pojištění v roce 1996.....	11
2.1.1 Základní slovníček pojmů.....	12
2.2 Penzijní reforma roku 2008	18
2.3 Důchodová reforma roku 2013.....	21
3 Důchodové pojištění v aktuální podobě.....	24
3.1 Pilíře důchodového pojištění	25
3.1.1 Povinné důchodové pojištění	25
3.1.2 Penzijní připojištění a doplňkové penzijní spoření	27
3.2 Starobní důchod.....	31
3.2.1 Podmínky nároku	31
3.2.2 Způsob výpočtu.....	33
3.3 Invalidní důchody	34
3.3.1 Podmínky nároku	34
3.3.2 Způsob výpočtu.....	35
3.4 Pozůstalostní důchody	35
3.4.1 Podmínky nároku	35
3.4.2 Způsob výpočtu.....	36

4	Budoucnost důchodového pojištění	37
4.1	Má důchodové spoření v ČR ještě budoucnost?.....	37
4.2	Důchodový věk – bude se navyšovat, nebo se důchody zruší?	38
	Závěr	41
	Seznam použitých zdrojů.....	42
	Seznam příloh	
	Abstrakt.....	
	Abstract.....	

Úvod

Stárnutí obyvatelstva je věc, kterou nedokáže změnit ani dokonalá medicína. Je to přirozená součást života člověka, avšak právě díky medicíně a lékařskému pokroku jsme schopni žít delší a kvalitnější život. V kombinaci s emancipací žen zde figuruje klesající porodnost a posouvání věku žen prvorodiček až k 30. roku věku. Tyto faktory způsobují demografické stárnutí obyvatelstva. Postupně dochází k navýšení počtu ekonomicky neaktivních obyvatel a jednoho dne jejich počet dokonce může převýšit počet ekonomicky aktivních.

Ve stáří, kdy člověk odchází do důchodu, tedy pracovního odpočinku, si také musí zabezpečovat své potřeby. Z tohoto důvodu existuje důchodové pojištění, kde v rámci solidarity ekonomicky aktivní přispívají na důchody již neaktivních obyvatel. Z hlediska demografického stárnutí je ale otázkou, jak dlouho ještě bude systém ve stávající podobě udržitelný. Je třeba vidět tyto souvislosti reálně, a proto by se jednotliví občané měli sami podílet na zabezpečení do stáří, protože může nastat den, kdy již státní finance pro tyto účely nebudou dostačovat. Za svůj mnohaletý vývoj se důchodové pojištění radikálně změnilo, docházelo k zavádění a rušení nových pilířů, je zde snaha ke každoročnímu zlepšování této oblasti. Vystává zde ale otázka, zda aktuální podoba důchodového pojištění je vůbec tou nejlepší možnou volbou pro zabezpečení do stáří? Je dosavadní systém důchodového pojištění vyhovující? Lze najít nové způsoby, jak navýšit příjmy do státního rozpočtu a zajistit tím udržitelnost systému do budoucna?

Cílem bakalářské práce je seznámit čtenáře s členěním systému sociálního zabezpečení a seznámit ho s hlavními historickými mezníky a současnou podobou důchodového pojištění, které tvoří část pilíře sociálního pojištění.

Vzhledem ke svému cíli je práce pojata jako teoretická, aby bylo umožněno popsat systém čtenáři co nejvíce srozumitelně a s co největším množstvím informací, které povoluje rozsah práce. Pro uvedení do kontextu je první kapitola práce věnována sociální politice a členění systému sociálního zabezpečení. Stěžejní část práce je věnována stěžejním historickým mezníkům důchodového pojištění a detailnímu popisu jeho aktuální podoby. V závěru práce je prostor pro úvahy nad koncepcemi možných změn v oblasti důchodového pojištění do budoucna. Popis historických změn byl pojat jako představení nejdůležitějších proměn. Vzhledem k tomu, že nejradikálnější transformace proběhla v rámci starobních důchodů, většina změn se týká právě jich.

Téma bakalářské práce jsem zvolila proto, že inklinuji k oblasti sociální politiky, a také proto, že se mě bezprostředně týká. Netýká se mě pouze v souvislosti s mojí rodinou, ale i mě přímo. Vzhledem k tomu, že je potřeba se na stáří zabezpečit a systém důchodového pojištění prochází různými změnami, jsem si chtěla rozšířit své znalosti v této oblasti, a získat tak povědomí o tom, jaké postupy pro vlastní zabezpečení učinit. Dalším důvodem je také aktuálnost tohoto tématu z hlediska demografického stárnutí obyvatelstva.

Tato bakalářská práce s sebou tedy nese několik oblastí přínosu. Je důležitá pro mou vlastní zkušenost a schopnost zamyslet se nad legislativními změnami, které mi mohou být nápomocny v budoucím povolání. Práce může být také přínosná pro studenty Teologické fakulty JČU v Českých Budějovicích, kteří ji mohou považovat za vzor pro psaní svých bakalářských prací, nebo z ní mohou čerpat informace. A v neposlední řadě může být přínosem pro širokou veřejnost, která se zajímá o problematiku důchodového pojištění, neboť může být přínosným zdrojem informací.

Hlavní stat'

1 Úvod do sociální politiky

Pro seznámení s důchodovým pojištěním je třeba znát, kde je toto pojištění v českém systému umístěno. Úvodem tedy tato práce seznámí čtenáře s přiblížením pojmu sociální politika a jejími hlavními principy, dále s pojmem sociální zabezpečení, jeho funkcí a základním členěním do 3 pilířů, v nichž je zasazeno i důchodové pojištění, které je stěžejním bodem této práce.

1.1 Sociální politika

Sociální politika je zastřešujícím pojmem pro důchodové pojištění i celý systém sociálního zabezpečení. Jedná se o široce obsáhlý pojem, který zahrnuje i vzdělávací politiku, bytovou politiku a mnoho dalších, na jejichž vymezení tato práce nemá kapacitu. Sama sociální politika má nespočet definic, protože je vzhledem ke své obsáhlosti velmi náročné vytvořit jasnou a stručnou definici. Tato práce uvádí definici Kolibové (2007, str. 13), která definuje sociální politiku jako „*soubor aktivit, které promyšleně směřují ke zlepšení základních životních podmínek obyvatelstva jako celku, k zabezpečení či udržování ‚sociální suverenity‘ a ‚sociálního bezpečí‘ v rámci možností země.*“ Z této definice je patrné, že zde existuje několik aktérů sociální politiky.

Aktéry lze rozdělit na objekty a subjekty. Objekty mohou být všichni obyvatelé České republiky, vybrané skupiny obyvatel, nebo jednotlivci – objekty se odvíjejí podle toho, na koho jsou zaměřená opatření sociální politiky. Subjekty sociální politiky se na jejím vytváření podílejí a jsou její součástí, nikoliv pouze cílovou skupinou. Mezi subjekty se v první řadě řadí stát a jeho orgány, které jsou odpovědnou složkou za realizaci sociální politiky v konkrétním čase. Dalšími subjekty jsou zaměstnavatelé (podniková sociální politika), obce, dobročinné organizace či církve (péče o potřebné). (Arnoldová, 2004)

Hlavním nástrojem sociální politiky je právní řád (Arnoldová, 2004), pro její fungování je však potřeba představit si hlavní principy jejího uplatňování. V České republice jsou 4 základní principy: sociální spravedlnost, solidarita, subsidiarita a participace. Ani vymezení těchto pojmů není snadné, avšak ve zkratce lze říci, že **princip sociální spravedlnosti** je o vymezení společností uznávaných pravidel o rozdělování příjmů, bohatství i životních příležitostí mezi všemi jejími občany. (Krebs

a kol, 2005) **Princip solidarity** v sobě skrývá solidaritu dobrovolnou a povinnou. Významem pojmu solidarita se rozumí vzájemná pomoc, soudržnost a v rámci dobrovolné solidarity se jedná o pomoc mezi lidmi, založenou na křesťanském přikázání ‚miluj bližního svého‘, kdežto solidarita je povinná, je ochráncem sociální rovnosti a je organizována státem. (Tomeš, 2011) Ve vzájemné interakci s předešlými principy zde figuruje **princip subsidiarity**, který spočívá v poskytnutí pomoci. V rámci principu subsidiarity musí nejprve jednotlivec vynaložit sám snahu o vyřešení své životní situace, není-li toho schopen, je na řadě pomoc ze strany jeho rodiny, obce, nestátních organizací, a až jako poslední je pomoc od státu, pokud předešlé instituce selžou. (Kolibová, 2007) Posledním základním principem je **princip participace**, který lze v kontextu sociální politiky chápat jako spoluúčast subjektů na třech rovinách: na financování např. v rámci pojistného, na rozhodnutí o volbě nejvíce vyhovujícího způsobu uspokojování potřeb a na řízení sociálních institucí např. členstvím ve správní radě. (Tomeš, 2011)

1.2 Sociální zabezpečení

Státem zajištěná sociální ochrana občanů při vzniku sociálních událostí se nazývá sociální zabezpečení. V rámci historického vývoje, v němž došlo k urbanizaci a industrializaci, se změnila i struktura běžného života, což vyžadovalo i úpravu státních opatření. Systém sociálního zabezpečení státu je systém institucí a opatření, který občany státu zabezpečuje v případě očekávané, nebo neočekávané změny životní situace, jako je nemoc, těhotenství, rodičovství, úraz, invalidita, stáří nebo ztráta živitele – tyto případy chápeme jako sociální události. Na základě očekávanosti (předvídatelnosti) sociální události a také jejich příbuzenství je systém sociálního zabezpečení rozdělen do třech pilířů, která jsou níže blíže popsána. Jedná se o pilíř sociálního pojištění, sociální podpory a sociální pomoci, které společně vytvářejí záchrannou sociální síť. (Černá a kol, 2002) Záchranná sociální síť je zmíněnou sociální ochranou občanů, v rámci níž je stát garantem zajištění minimální hranice životních potřeb jednotlivce, přičemž záleží na jednotlivci, zda si sám zajistí více prostředků. Je zde aplikován princip solidarity a sociální spravedlnosti státu směrem k jeho občanům, který má mimo jiné preventivní účinek. Záchranná sociální síť je závislá na finančních zdrojích státu, jež má k dispozici k zajišťování těchto životních potřeb a ke správě sítě. (Kolibová, 2007)

1. 2. 1 Sociální pojištění

System sociálního pojištění slouží k řešení sociálních událostí, které občan může předvídat a může se na ně předem připravit. Příprava na takové sociální události spočívá v pojištění, tedy odložení části příjmu na pokrytí budoucí krátkodobé či dlouhodobé nepříznivé situace. Pokrytí situace znamená pobírání dávky, která podle délky trvání krátkodobě či dlouhodobě nahrazuje příjem. Nemocenské pojištění nahrazuje příjem krátkodobého trvání, důchodové pojištění zase dlouhodobého. (Černá a kol, 2002) Zajišťuje tedy občany v případě mateřství, ošetřující péče o člena rodiny, nemoci, invaliditě, stáří či ztrátě živitele. (Krebs a kol, 2005) Obě tyto formy jsou doplňovány třetí formou pojištění, a to zdravotním. Zdravotní pojištění se vztahuje zajištění v rámci pobytu v nemocničním zařízení, poskytování léků, a podobně. (Černá a kol, 2002)

1. 2. 2 Sociální podpora

System sociální podpory se uplatňuje tam, kde už na řešení situace sociální pojištění nepostačuje. Je uplatňován v situacích, které jsou obecně uznávané jako potřebné a je třeba finančně zajistit rodinu, a to především rodinu s dětmi. Jedná se tedy o podporu rodiny v situacích, kdy má zvýšené výdaje v rámci péče a výchovy o dítě, ať už v útlém dětství, nebo po dobu jeho soustavné přípravy na budoucí povolání. Legislativa vymezuje několik dávek, z nichž některé jsou testované na příjem rodiny. Tento systém je financován ze státního rozpočtu, tudíž stojí na principu celospolečenské solidarity. (Krebs a kol, 2005)

1. 2. 3 Sociální pomoc

Sociální pomoc je posledním pilířem a také posledním záchytným bodem pro občany v pomoci s nepříznivou sociální událostí. System slouží k řešení hmotné a sociální nouze občanů, kteří svou situaci nedokážou vyřešit sami ani v rámci svých rodin, nejsou sociálně pojištění a nesplňují nárok pro přiznání některé z dávek sociální podpory. (Černá a kol, 2002) Formou sociální pomoci je poskytování dávek sociální pomoci, nebo poskytování sociálních služeb. Tyto jsou financovány jak ze státního rozpočtu, tak z rozpočtu obcí. (Krebs a kol, 2005)

2 Historie důchodového pojištění

System důchodového zabezpečení má v České republice mnohaletý vývoj, který započal již díky Bismarckovým reformám. (Mracká, 2006) Podoba systému se začala značně transformovat po roce 1989, ve kterém bylo po výrazné společenské změně potřeba vytvořit nový koncept důchodového zabezpečení. Cílem bylo především zavedení nových zásad obligatornosti a uniformity, aby nedocházelo k diskriminaci a všichni občané měli rovné možnosti. System tedy potřeboval stanovit podmínky nároku na důchodové dávky, způsob financování a zavedení valorizace, k zajištění reálných výší důchodových dávek i v rámci ekonomických a hospodářských změn. (Potůček, Radičová; 1998)

Rok 1989 odstartoval éru reforem důchodového zabezpečení. Změny s sebou přinesly vytvoření III. pilíře důchodového pojištění a s ním přijetí zákona o penzijním připojištění se státním příspěvkem v roce 1994 (Krebs, 2005), v roce 1992 vznikla Česká správa sociálního zabezpečení (dále jen ČSSZ) jako správce penzijního systému, vzniklo pojistné na sociální zabezpečení a jako dovršení změn byl přijat zákon 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění. (Mracká, 2006) Tato kapitola představí tři stěžejní mezníky historického vývoje důchodového pojištění.

2.1 Důchodové pojištění v roce 1996

Rok 1996 s sebou přinesl největší změnu v důchodovém pojištění. Byl přijat zmíněný zákon o důchodovém pojištění, který upravuje v návaznosti na další právními předpisy celou problematiku důchodů. Zákon stanovuje účast na pojištění jako povinnou, popisuje 5 důchodových dávek (starobní, plný invalidní, částečně invalidní, vdovský a vdovecký, sirotčí) a také stanovuje výši důchodů složenou ze dvou částí – základní a procentní výměry. Zákon dále stanovuje podmínky nároku na jednotlivé dávky a způsoby výpočtů výší dávek, osvětluje základní pojmy týkající se důchodového pojištění, způsob výplaty a zvyšování dávek. (Zákon 155/1995 Sb.)

Na zákon o důchodovém pojištění je v úzké návaznosti zákon 42/1994 Sb., o penzijním připojištění se státním příspěvkem. Tento zákon upravuje problematiku penzijního připojištění se státním příspěvkem a za jedinou kompetentní osobu spravující tento systém určuje penzijní fondy. *„Penzijním připojištěním se pro účely zákona rozumí shromažďování peněžních prostředků od účastníků penzijního připojištění a státu poskytnutých ve prospěch účastníků, nakládání s těmito prostředky a vyplácení*

dávek penzijního připojištění.“ (Zákon 42/1994 Sb., §1 odst. 2) Novela tohoto zákona v roce 1999 zvýšila bezpečnost pro účastníky na penzijním připojištění a zvýhodnila systém jeho rozšířením, například zvýšením státních příspěvků, úlevy na daních pro zaměstnavatele, atp. (Krebs, 2005)

Dalším průvodním zákonem je zákon 582/1991 Sb., o organizaci a provádění sociálního zabezpečení. Tento zákon upravuje oblasti ve všech pilířích sociálního zabezpečení, zde je však nejdůležitější úprava související s důchodovým pojištěním. Tento zákon upravuje organizační uspořádání ve věcech důchodového pojištění, kde sestupně od nejvyšší instance figuruje Ministerstvo práce a sociálních věcí (dále jen MPSV), ČSSZ a Okresní správa sociálního zabezpečení (dále jen OSSZ). MPSV je řídicím a kontrolním orgánem, ČSSZ rozhoduje o přiznání důchodu a také je vyplácí, OSSZ sepisují žádosti o dávky důchodového pojištění a kompletují dokumentaci pro ČSSZ. (Zákon 582/1991 Sb.)

Při zmínce o navazujících zákonech nelze vynechat ani zákon 589/1992 Sb., o pojistném na sociální zabezpečení a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti. Tento právní předpis upravuje pojistné na důchodové pojištění, které společně s pojistným na nemocenské pojištění a příspěvkem na státní politiku zaměstnanosti tvoří samostatnou příjmovou složku ve státním rozpočtu. Zákon mimo jiné stanovuje vyměřovací základ a rozhodné období, za které se tento vyměřovací základ zjišťuje; sazby a odvod pojistného. (Zákon 589/1992 Sb.)

2. 1. 1 Základní slovníček pojmů

Pro snazší vhléd do problematiky důchodového pojištění a přiblížení si podmínek nároků, výší dávek a výpočtů, je na místě uvést výklad základních pojmů a jejich stanovení původním zákonem. Toto uvedení pak čtenáři umožní i snazší komparaci s aktuální podobou důchodového pojištění.

Pojistné na důchodové pojištění je odvod poplatníků pojistného do státního rozpočtu. Jeho výše je stanovena prostřednictvím třech institutů: rozhodného období, vyměřovacího základu a procentní sazby. Jedná se tedy o stanovení procentní sazby z vyměřovacího základu, který se zjišťuje za rozhodné období. Konkrétní vzorce pro výpočet se potom liší podle toho, do které skupiny poplatníků jednotlivec patří – zaměstnavatel, zaměstnanec, osoba samostatně výdělečně činná (dále jen OSVČ) nebo osoba dobrovolně účastna důchodového pojištění. (Příb, Voříšek a kol, 1996)

Původní zákon o důchodovém pojištění stanovil zásady pro výpočet pojistného, které jsou uvedeny v následující tabulce:

Tabulka 1: Stanovení pojistného DP u jednotlivých skupin poplatníků

	Vyměřovací základ (VZ)	Rozhodné období	Procentní sazba
Zaměstnavatel	Úhrn VZ jeho zaměstnanců, kteří jsou poplatníky pojistného	Kalendářní měsíc	19,5%
Zaměstnanec	Úhrn příjmů z výkonu zaměstnání, náhrady mzdy, odměny za pracovní pohotovost, plnění věrnostní nebo stabilizační povahy, plnění poskytnutá k životnímu jubileu	Kalendářní měsíc	6,5%
OSVČ	Částka, kterou OSVČ určí, ne však méně než 35% příjmu ze SVČ ¹	Kalendářní rok	26%
Osoba dobrovolně účastna důchodového pojištění	Částka, kterou osoba určí, minimálně však částka, do níž se započítává plně část osobního VZ pro výpočtový základ vyměření důchodu	Kalendářní měsíc	26%

Zdroj: Přib, Voříšek a kol, 1996, s. 77-83.

Důchodový věk je hlavní podmínkou vzniku nároku na starobní důchod. Jakmile jí jednatelce dosáhne a zároveň splňuje další podmínky nároku, může odejít do důchodu. Věková hranice má jiné stanovení pro muže a ženy, přičemž pro muže se jedná

¹ U vyměřovacího základu OSVČ dochází k dalším složitějším výpočtům, zejména pokud OSVČ pobírala nemocenské pojištění nebo peněžitou pomoc v mateřství.

o jednotnou hranici a u žen se hranice pohybuje podle počtu vychovaných dětí. Postupným vývojem docházelo ke změně a k navýšení obou těchto hranic důchodového věku, původní zákon o důchodovém pojištění však stanovil hranice přičítáním určitého počtu kalendářních měsíců podle situace jednotlivce k důchodovému věku, který byl stanoven před účinností tohoto zákona, věkové hranice byly stanoveny následovně (Příb, Voříšek a kol, 1996):

- u mužů 60 let,
- u žen
  - 53 let, pokud vychovala nejméně pět dětí,
  - 54 let, pokud vychovala tři nebo čtyři děti,
  - 55 let, pokud vychovala dvě děti,
  - 56 let, pokud vychovala jedno dítě,
  - 57 let, pokud nevychovala žádné dítě,
- přičemž v období od 1. ledna 1996 do 31. prosince 2006 se hranice zvyšovala za každý započatý rok do roku, ve kterém jednotlivec dosáhl důchodového věku – u mužů dva kalendářní měsíce a u žen čtyři kalendářní měsíce za každý započatý rok.

Tabulka 2: Příklad výpočtu důchodového věku od 1. 1. 1996 do 31. 12. 2006

Příklad č. 1	Muž získal potřebnou dobu pojištění a věk 60 let dosáhl v březnu 1997. Vzhledem k tomu, že věk 60 let bude dosažen po 1. lednu 1996, připočítávají se k věku 60 let dva měsíce za každý i započatý kalendářní rok doby od 1. ledna 1996 do března 1997. V tomto případě bude činit důchodový věk 60 let a 4 kalendářní měsíce, protože se k 60 letům připočtou dva měsíce za rok 1996 a dva měsíce za započatý rok 1997. Muži vznikne nárok na starobní důchod v červenci 1997.
Příklad č. 2	Žena získala potřebnou dobu pojištění, vychovala jedno dítě a 56 let dosáhne v květnu roku 1999. Vzhledem k tomu, že věk 56 let bude dosažen po 1. lednu 1996, připočítávají se k věku 56 let čtyři kalendářní měsíce za každý i započatý kalendářní rok doby od 1. ledna 1996 do května 1999. Důchodový věk ženy tedy bude 56 let a čtyřikrát čtyři měsíce, to je 57 let a čtyři měsíce. Ženě vznikne nárok na starobní důchod v září roku 2000.

Zdroj: Příb, Voříšek a kol, 1996, s. 127.

Rozhodné období slouží ke stanovení osobního vyměřovacího základu. Rozumíme jím období třiceti kalendářních roků předcházející roku, ve kterém je přiznán důchod. (Ryba a kol, 2000) Do rozhodného období se nezapočítávají roky před rokem 1986 a současně musí být splněna podmínka, že roky rozhodného období nezahrnují kalendářní rok, v němž jednatel dosáhl 18. roku věku, a roky předcházející. V takovém případě pak dochází ke krácení rozhodného období. (Krebs a kol, 2005)

Doba pojištění znamená dobu účasti jednotlivce na důchodovém pojištění, tedy doba placení pojistného, a to po 31. prosinci 1995. Dále se za dobu pojištění považuje doba zaměstnání před 1. lednem 1996, a to podle v té době platných předpisů. (Ryba a kol, 2000) Splnění minimální doby pojištění je další z podmínek nároku na vznik důchodu. Původní zákon o důchodovém pojištění stanovil minimální dobu pojištění u starobních důchodů na 25 let, jestliže jednatel dosáhl důchodového věku. Pokud jednatel nespĺňuje tyto podmínky, musí alespoň získat 15 let doby pojištění při dosažení alespoň 65 let věku. Doba pojištění u plně nebo částečně invalidního důchodu se posuzuje z období před vznikem invalidity a zákon stanovuje podle věku jednotlivce platícího pojistné tyto hranice:

- věk do 20 let méně než jeden rok,
- od 20 let do 22 let jeden rok,
- od 22 let do 24 let dva roky,
- od 24 let do 26 let tři roky,
- od 26 let do 28 let čtyři roky,
- nad 28 let pět let – v tomto případě se vždy zjišťuje z období deseti let předcházejících vzniku invalidity. (Zákon 155/1995 Sb.)

Náhradní doba pojištění se hodnotí stejně jako doba pojištění, ale rozsahu, který vždy stanoví platný právní předpis. Pro uznání náhradní doby pojištění musí být doba trvání nejméně jeden rok a musí být získána na území našeho státu. Zákon stanovuje případy, které se počítají za náhradní dobu pojištění, zejména se jedná o:

- osoby soustavně se připravující na budoucí povolání po dobu šesti let po dosažení plnoletosti (18. roku věku),

- osoby vedené jako uchazeči o zaměstnání v evidenci úřadu práce, a to buď po celou dobu pobírání hmotného zabezpečení, nebo nejdéle tři roky, po které jim toto zabezpečení nenáleží,
- osoby konající civilní službu,
- osoby pobírající plný invalidní důchod na území České republiky do doby, kdy dosáhnou důchodového věku pro splnění nároku na starobní důchod,
- osoby pečující o částečně, nebo zcela bezmocnou osobu a žijí ve společné domácnosti (výjimku tvoří péče o osobu blízkou). (Arnoldová, 2004)

Vyloučené doby jsou časová období, která se vylučují z rozhodného období při stanovování vyměřovacího základu. (Krebs a kol, 2005) Jedná se o doby, kdy je jednotlivec plátcem pojistného důchodového pojištění, ale z nějakého důvodu se toto období nezapočítává do vyměřovacího základu. Zákon (155/1995 Sb.) uvádí následující důvody:

- pobírání dávek nemocenského pojištění nahrazující příjem,
- pobírání plného invalidního důchodu,
- výkon civilní služby,
- studium
- vedení v evidenci uchazečů o zaměstnání po dobu nároku na hmotné zabezpečení,
- péče o dítě ve věku do čtyř let, nebo do 18 let vyžaduje-li v rámci svého zdravotního stavu mimořádnou péči; nebo péče o osobu blízkou částečně nebo zcela bezmocnou.

Základní výměra je první a pevnou složkou výše důchodové dávky. Je stanovena pevnou částkou pro všechny typy důchodů. V případě souběhu nároku na více důchodových dávek náleží tato složka výše dávky pouze jednou. Zákon o důchodovém pojištění v roce 1996 stanovil výši základní výměry na 680 Kč, k jejímu navýšení došlo již v dubnu 1996, kdy činila 920 Kč. (Přib, Voříšek a kol, 1996)

Procentní výměra je druhou složkou výše důchodové dávky, jež se stanovuje individuálně. Procentní výměra se vypočítá procentní sazbou z výpočtového základu podle doby pojištění, přičemž se zde rozlišují dva druhy doby pojištění. Rozlišuje se doba pojištění získaná do vzniku nároku na důchod (do důchodového věku) a doba pojištění získaná po vzniku nároku na důchod. Rozlišení se zde odráží ve zvýhodnění procentní sazby u doby pojištění, která je získaná až po vzniku nároku

na důchod. Výše procentní výměry za dobu pojištění před vznikem nároku činí 1,5% výpočtového základu za každý rok této doby, doba pojištění získaná po vzniku nároku se zvyšuje vždy o 1% výpočtového základu za každých započatých 90 kalendářních dní, v nichž jednotlivec nepobírá starobní ani plný invalidní důchod, ale vykonává výdělečnou činnost. (Příb, Voříšek a kol, 1996)

Výpočtovým základem rozumíme osobní vyměřovací základ. Stanoví se jako měsíční průměr úhrnu ročních vyměřovacích základů za rozhodné období, tento průměr získáme vynásobením koeficientu 30,4167 a podílu úhrnu ročních vyměřovacích základů za rozhodné období a počtu kalendářních dnů rozhodného období (jsou-li v tomto období vyloučené doby, počet dnů vyloučených dob odečteme od počtu kalendářních dnů rozhodného období). Převyšuje-li stanovený osobní vyměřovací základ částku 5000 Kč, dochází k dalším redukcím. Do výpočtového základu zahrnujeme částku 5000 Kč v plné výši, z částky nad 5000 Kč do 10 000 Kč zahrnujeme 30% částky, z částky nad 10 000 Kč zahrnujeme 10%. (Zákon 155/1995 Sb.)

Roční vyměřovací základ je stanovení průměrného ročního výdělku. Stanoví se podobně jako osobní vyměřovací základ, tedy součinem úhrnu vyměřovacích základů za kalendářní rok a koeficientu nárůstu všeobecného vyměřovacího základu (výše průměrné měsíční mzdy za kalendářní rok stanovená nařízením vlády). (Příb, Voříšek a kol, 1996) **Koeficient nárůstu všeobecného vyměřovacího základu** slouží k hodnocení výpočtu důchodu ve výši, která je odpovídající aktuální mzdové úrovni v době před přiznáním důchodu. Tímto koeficientem je ošetřena oblast mzdové úrovně, která se v průběhu let různě proměňuje a má vliv na vyměřovací základy, jež jsou zjišťovány za široké rozmezí let. (Krebs a kol, 2005) Tento koeficient nikdy nesmí mít hodnotu menší než 1. (Zákon 155/1995 Sb.)

Plná invalidita může mít dva typy, znamená buď pokles schopnosti soustavné výdělečné činnosti minimálně o 66%, nebo schopnost soustavné výdělečné činnosti za velmi mimořádných podmínek, a to vzhledem k nepříznivému zdravotnímu stavu. Okruh osob schopných výdělečné činnosti za mimořádných podmínek stanovuje vyhláška MPSV. I **částečná invalidita** může být dvojího typu, první typ, stejně jako u plné invalidity, spočívá v poklesu schopnosti výdělečné činnosti, zde se však jedná o minimálně 33% pokles. Druhý typ částečné invalidity spočívá ve značném ztížení

obecných životních podmínek v důsledku dlouhodobě nepříznivého zdravotního stavu, přičemž okruh osob, u nichž je možný tento druhý typ, opět stanovuje vyhláška MPSV.

Dopočtená doba je doba, která se započítává do doby pojištění v případě plně, nebo částečně invalidního důchodu. Jedná se o dobu ode dne vzniku nároku na některý z uvedených důchodů do dne dosažení důchodového věku. V případě žen se využívá hranice odchodu do důchodu, ve které žena nevychovala žádné dítě. Tato doba je irelevantní v případech, kdy si osoba způsobila, nebo nechala způsobit tento stav úmyslně, případně je-li následkem jejího úmyslného trestného činu. (Zákon 155/1995 Sb.)

2.2 Penzijní reforma roku 2008

Jak tomu v legislativě bývá, k menším právním úpravám jednotlivých zákonů dochází každý rok, protože je třeba je aktualizovat, aby byl systém finančně udržitelný a aby pasoval „na míru“ občanům. Rok 2008 s sebou však v oblasti důchodového pojištění přinesl velké množství změn a došlo k větší reformě systému, na kterou se zaměří tato kapitola.

Parlamentem České republiky byl v červenci roku 2008 schválen zákon 306/2008 Sb., kterým se měnilo větší množství zákonů, mimo jiné i zákon o důchodovém pojištění a zákon o organizaci a provádění sociálního zabezpečení. Vzhledem k většímu počtu změn měl zákon poněkud delší legisvakanní lhůtu², jelikož účinnosti nabyl až 1. ledna 2010.

Podle tiskové zprávy komise k důchodové reformě ze dne 26. června 2007 byla důvodem pro reformu narůstající střední délka života a spolu s tím i počet starších osob, v negativní souvislosti s tím zde hrála roli i postupná klesající míra porodnosti. To s sebou neslo změnu poměru mezi ekonomicky aktivními a neaktivními obyvateli, tudíž bylo potřeba změnit systém a zajistit jeho finanční udržitelnost. Komise k důchodové reformě byla vytvořena ze zástupců politických stran a sestavila plán reformních změn na tři etapy. První etapa obsahovala paragrafové znění parametrických změn, které se zabývaly zejména prodloužením důchodového věku i potřebné doby pojištění, redefinicí invalidity, nebo zvýšení procentní výměry ve stanovených situacích. Druhá etapa pak měla řešit v souvislosti se změnami první

---

² Z latinského *vacatio legis* překládané jako prázdniny práva. Jedná se o dobu mezi platností a účinností právní normy, v rámci které je možné normu nastudovat a připravit se na její účinnost.

etapy financování důchodového pojištění a zavedení opatření v rámci penzijního připojištění. Plán druhé etapy tedy zahrnoval zavedení plateb státu za náhradní doby pojištění, vytvoření rezervy pro důchodovou reformu, v oblasti soukromých důchodů pak zvýšit motivaci k vyšším příspěvkům a participaci zaměstnavatelů. Poslední třetí etapu pak tvořila možnost vzniku dalšího pilíře důchodového systému, založeného na dobrovolném spoření účastníků. Tento pilíř by umožnil částečné vyvážení ze základního důchodového pojištění. (Sezemský, 2007) Tyto tři etapy byly vizí nadcházející reformy, schválené a provedené změny v oblasti důchodového pojištění jsou uvedeny níže.

Mezi významné změny v oblasti starobního důchodu patří zmíněné zvýšení důchodového věku u obou pohlaví, tak zvýšení potřebných dob pojištění. (Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2008) Novela zákona o důchodovém pojištění stanovila tyto věkové hranice pro odchod do důchodu pojištěnců narozených po roce 1968:

- u mužů 65 let,
- u žen
  - 62 let, pokud vychovala čtyři děti,
  - 63 let, pokud vychovala tři děti,
  - 64 let, pokud vychovala dvě děti,
  - 65 let.

Lze tedy konstatovat, že hranice pro muže a bezdětné ženy je stejná a činí 65 let, novinkou je zde, že se do této věkové hranice počítají i ženy, které vychovaly jedno dítě, ty byly v dřívějším systému též zvýhodněny. Tato změna se může také zdát jako apel na ženy rodit více dětí, čímž by se zvýšila klesající porodnost a zajistilo by to v budoucnu větší počet ekonomicky aktivních. (Zákon 306/2008 Sb.)

V oblasti doby pojištění bylo ošetřeno postupné zvyšování této doby až do roku 2018 na 35 let doby pojištění, nebo doby pojištění 30 let, pokud by pojištěnec neměl žádnou náhradní dobu. (Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2008) Zvyšování doby pojištění znázorňuje následující tabulka:

Tabulka 3: Doby pojištění od r. 2010 do r. 2018

Dosažení důchodového věku v roce:	Potřebná doba pojištění:
před rokem 2010	25 let
2010	26 let

2011	27 let
2012	28 let
2013	29 let
2014	30 let
2015	31 let
2016	32 let
2017	33 let
2018	34 let
po roce 2018	35 let

Zdroj: Zákon 306/2008 Sb., §29 odst. 1).³

Novela zákona s sebou také přinesla zvýhodnění procentní výměry v situacích, v nichž pojištěnec splnil nárok na starobní důchod a jeho pobírání pojil s pokračováním ve výdělečné činnosti. Jednalo se o situace, kdy pojištěnec pobíral důchod v poloviční výši – byl zvýhodněn za každých 180 kalendářních dnů výdělečné činnosti zvýšením výpočtového základu o 1,5%. Pokud pojištěnec pobíral důchod po dobu výdělečné činnosti v plné výši, pak má nárok na zvýšení vždy po dvou letech, probíhala-li po tuto dobu výdělečná činnost nepřetržitě, je zvýhodněn o 0,4% výpočtového základu za každých 360 kalendářních dní. Nejvýznamnější zvýhodnění se týkalo pojištěnců, kteří před splnění nároku na důchod dále vykonávali výdělečnou činnost a nepobírali přitom ani starobní důchod, ani invalidní důchod pro invaliditu třetího stupně. Tyto pojištěnce čekalo zvýhodnění za každý celý rok (chápeme jako 365 kalendářních dní) o 1,5% výpočtového základu. (Zákon 306/2008 Sb.)

Reforma roku 2008 s sebou přinesla i výrazné změny v oblasti invalidního důchodu. Došlo k vytvoření tří stupňů invalidity a také ke sjednocení věkové hranice invalidních důchodů, k níž se počítá doložená doba. Doložená doba úzce souvisí se změnou důchodového věku u starobního důchodu, do něhož se doložená doba doložává – tedy 65 let pro muže a bezdětné ženy. (Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2008) Stupeň invalidity se odvíjí od poklesu pracovní schopnosti způsobené dlouhodobě nepříznivým zdravotním stavem, jejíž pokles musí činit minimálně 35%.

³ Zákon upravuje též speciální podmínky při nesplnění zde uvedených nároků, tyto lze nalézt v §29 odst. 1 zákona 306/2008 Sb.

Tabulka 4: Stupně invalidity

I. stupeň invalidity	pokles o 35-49%
II. stupeň invalidity	pokles o 50-69%
III. stupeň invalidity	pokles o více než 70%

Zdroj: Zákon 306/2008 Sb., §39 odst. 1 a 2.

Splnění dob pojištění u invalidních důchodů zůstalo stejné z původního zákona, zde bylo ale rozšířeno o posouzení pojištěnce staršího 38 let. V takovém případě je možné posuzovat dobu pojištění z předcházejících 20 let před vznikem invalidity, přičemž potřebná doba pojištění se stanovila na 10 let. (Zákon 306/2008 Sb.) V souvislosti s novým zavedením třístupňové invalidity je na místě uvést také výši těchto důchodů. Jako každá důchodová dávka se skládá ze základní a procentní výměry. Procentní výměra se počítá za každý celý rok doby pojištění. (Arnoldová, 2012)

Tabulka 5: Výše redefinovaných invalidních důchodů

Invalidní důchod pro invaliditu:	% výpočtového základu měsíčně:
I. stupně	0,5
II. stupně	0,75
III. stupně	1,5

Zdroj: Arnoldová, 2012, s. 118.

Další otázkou dob pojištění bylo studium, které do této reformy bylo v určitých případech v plné výši a v jiných z 80% započítáno do dob pojištění jako náhradní doba. Ode dne účinnosti novely zákona o důchodovém pojištění, tedy od 1. ledna 2010 se však studium už vůbec nepovažuje za náhradní dobu pojištění. Výjimku zde tvoří doby pojištění u invalidních důchodů. (Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2008)

2.3 Důchodová reforma roku 2013

V listopadu roku 2012 byla Parlamentem České republiky schválena reforma důchodového systému účinná od 1. ledna 2013. Hlavní změnou této reformy bylo zavedení II. pilíře systému důchodového pojištění, které bylo plánované již od předchozí reformy. Ačkoliv se II. pilíř vepsal do historie důchodového pojištění v České republice pouze na krátkou dobu, následující kapitola o něm bude pojednávat.

Druhý pilíř důchodového systému se nazýval důchodové spoření. Vstup do toho pilíře byl pro občany zcela dobrovolný a přinesl novou možnost tzv. opt-out. Možnost opt-out znamená částečné vyvázání pojištěnce z I. pilíře důchodového

systemu, tedy odpuštění určitého procenta pojistného odváděného do I. pilíře a na místo toho je převáděno do pilíře II. V souvislosti s touto možností vešel v účinnost dnem 1. ledna 2013 zákon 426/2011 Sb., o důchodovém spoření. (Veselý a kol, 2013)

Konkrétní podstata tohoto pilíře tedy spočívala v odvodu 3% pojistného odváděného do prvního pilíře (u zaměstnanců tedy snížení z odvodu 28% na 25% do prvního pilíře, u zaměstnavatelů neměnné) a k těmto 3% je pojištěnec povinen odvést další 2% z vlastních prostředků. Celkový odvod do druhého pilíře tedy činil 5%, a v částce celkového odvodu pojištění se tak částka navýšila z 28% na 30%. (Loužek, 2014) Tento postup byl určený osobám v zaměstnaneckém poměru, pro OSVČ byly stanoveny samostatné podmínky účasti na důchodovém spoření. OSVČ odvádí na povinné důchodové pojištění 26%, na důchodové spoření měli odvádět 5% z vyměřovacího základu, který tvořila polovina jejich daňového základu. OSVČ tedy přispívaly do druhého pilíře pouze jednou ročně, na místo měsíčních příspěvků a výše příspěvku se vypočítávala v rámci pojistného přiznání, které jsou OSVČ povinny doručovat finančnímu úřadu. (DůchodováReforma.cz, 2016) **Účastníkem** druhého pilíře se mohla stát fyzická osoba, která dosáhla plnoletosti ve věku 18 let a uzavřela o tomto spoření smlouvu s penzijní společností, přičemž nejdéle do konce kalendářního roku, ve kterém osoba dovršila 35 let. Účastníkem se mohla stát i osoba starší 35 let, avšak smlouvu s penzijní společností musela uzavřít nejdéle do šesti měsíců ode dne účinnosti zákona o důchodovém spoření. Nárok na účast ve druhém pilíři se nevztahoval na osoby, které v době účinnosti zákona již pobíraly starobní důchod. (Veselý a kol, 2013)

Zákon (426/2011 Sb., §1 odst. 2) definoval důchodové spoření jako „*shromáždování a umístování prostředků účastníka důchodového spoření do důchodových fondů obhospodařovaných penzijní společností a převod prostředků účastníka*“. V návaznosti na tuto definici je třeba si přiblížit pojmy důchodový fond, penzijní společnost a převod prostředků účastníka.

Důchodový fond je souhrn majetku patřící všem účastníkům důchodového spoření, případně i osob, na něž přešlo právo vyplácení zemřelého účastníka. Jako takový nemá právní subjektivitu a byl provozován penzijní společností. Ta v něm shromáždovovala prostředky účastníků a hospodařila s nimi, aniž by byly součástí jejího majetku. Každá penzijní společnost fungující v rámci druhé pilíře důchodového pojištění byla povinna zřídit celkem čtyři typy důchodového fondu, a to podle typu investiční

strategie, kterou si účastník sám při podpisu smlouvy vybíral. Jednalo se o důchodový fond státních dluhopisů, konzervativní důchodový fond, vyvážený důchodový fond a dynamický důchodový fond. Fondy jednotlivých penzijních společností schvalovala Česká národní banka. (Veselý a kol, 2014) **Penzijní společnost** byla podle zákona (426/2011 Sb.) jediný oprávněný institut pro provozování důchodového spoření. Společnost se řídila zákonem o doplňkovém penzijním spoření a musela získat povolení k činnosti i k vytváření důchodových fondů. Pro výkon činnosti a vznik penzijní společnosti byl třeba také její kapitál, který činil nejméně 300 000 000 Kč, a byla povinna jej udržovat na úrovni odpovídající výši prostředků účastníků. **Převod prostředků účastníka** navazoval na výplatu důchodu, která z penzijní společnosti přecházela na životní pojišťovny. Shromážděné, případně i zhodnocené prostředky převedla penzijní společnost do té životní pojišťovny, kterou si vybral sám účastník. (Veselý a kol, 2014)

Na samotném počátku procesu si účastník vybral vyhovující penzijní společnost a následně u ní podepsal smlouvu, která musela být písemná a řídila se pokyny zákona 426/2011 Sb. podle §4. V návaznosti na ochranu smluv a obou jejích účastníků se zřídil informační systém veřejné správy, a to Centrální registr smluv. Správcem informačního systému byl Specializovaný finanční úřad, ten vedl registr smluv o důchodovém spoření, dále evidenci fyzických osob, penzijních společností a pojišťoven, které se angažovaly v rámci druhého pilíře. (Zákon 426/2011 Sb.)

Pojišťovna, která měla povolení provozovat životní pojištění, byla oprávněna k uzavření smlouvy o pojištění důchodu s účastníkem důchodového spoření. Tato smlouva se vázala k výplatě důchodové dávky po dosažení důchodového věku, nebo výplaty pro případ úmrtí účastníka. Zákon uváděl hlavní druhy důchodů (Zákon 426/2011 Sb., §18 odst. 1):

- doživotní starobní důchod,
- doživotní starobní důchod se sjednanou výplatou pozůstalostního důchodu po dobu 3 let,
- starobní důchod na dobu 20 let,
- sirotčí důchod na dobu 5 let.

Druhý pilíř byl následně zrušen pro nedostatečný zájem občanů o tuto formu spoření, který mohl být spojen s nedůvěrou v tyto fondy. Přes veškerá očekávání se druhého pilíře účastnilo pouze necelých 85 000 účastníků, což vedlo k jeho

žalostnému zrušení. Účastníci museli do konce roku 2015 odvádět peníze do fondů, od 1. 1. 2016 již neodvádí nic. Výjimku zde tvoří OSVČ, které z důvodu přispívání ročních příspěvků ještě v roce 2016 musí zaplatit příspěvek za rok 2015. (DůchodováReforma.cz, 20016)

Důchodová reforma v roce 2013 s sebou však nepřinesla pouze druhý pilíř, ale také změnu v oblasti penzijního připojištění, tedy III. pilíře důchodového pojištění. Došlo totiž k zavedení nových tzv. předdůchodů, jež nemají žádnou souvislost s předčasnými důchody I. pilíře. Jednalo se o možnost pro pojištěnce, kteří měli nejdéle pět let (ale alespoň dva roky) do splnění hranice důchodového věku. Tato možnost znamenala čerpat renty z naspořených úspor v penzijním připojištění, pokud by měsíční částka po dobu pobírání renty mohla být vyplácena alespoň ve výši 30% průměrné mzdy v ekonomice. (Loužek, 2014) Přičemž pokud by chtěl pojištěnec využít možnosti předdůchodu, musel by si přepočítat svůj stav naspořených peněz. Celková výše musí být naspořena před podáním žádosti o pobírání předdůchodu, a zároveň jeho pobírání není možné změnit, ani přerušit. Je ovšem možné před podáním žádosti jednorázovým vkladem vložit zbývající peněžní částku. Tento systém má sloužit k finančnímu zajištění osob bezprostředně před nárokem na starobní důchod, které jsou z důvodu vyššího věku ohroženy a znevýhodněny na trhu práce, a zároveň aby následně nebyly znevýhodněny prostřednictvím krácení důchodů při využití předčasných důchodů z prvního pilíře. (Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2013)

3 Důchodové pojištění v aktuální podobě

Legislativní zakotvení v právním rámci ČR má důchodové pojištění neměnné, je upraveno zejména zákonem o důchodovém pojištění v platném znění a doprovázejícími právními předpisy, jako je zákon o organizaci a provádění sociálního zabezpečení, zákon o penzijním připojištění se státním příspěvkem, dalšími zákony a prováděcími vyhláškami. Novela zákona o důchodovém pojištění ve znění zákona 377/2015 Sb. je platná od 1. 1. 2016 a nese s sebou změnu několika zákonů v souvislosti se zrušením důchodového spoření.

Následující kapitola představí důchodové pojištění v aktuální podobě platné k 1. 1. 2016. Představeny budou pilíře důchodového pojištění – povinné důchodové pojištění, penzijní připojištění a doplňkové penzijní spoření. Dále budou blíže charakterizovány jednotlivé dávky důchodového pojištění. Dávky se rozdělují na přímé

a odvozené, a to podle způsobu výpočtu procentní výměry. U dávek přímých se procentní výměra vypočítá z výpočtového základu a dob pojištění osoby, která o důchod žádá, jedná se tedy o důchod starobní a důchody invalidní. Odvozené dávky nazýváme jako pozůstalostní, jedná se o vdovecký, vdovský a sirotčí důchod, kde se výše procentní výměry odvozuje od výpočtového základu a dob pojištění zemřelé osoby.

3.1 Pilíře důchodového pojištění

V průběhu let se důchodové pojištění transformovalo a s výjimkou zrušení II. pilíře v roce 2013, je systém v České republice založen na dvou pilířích – prvním a třetím. Zvláštnost v číslování vyplývá z modelu systému evropských zemí, kde jsou systémy třípilířové, avšak Česká republika využívá pouze první a třetí pilíř tohoto modelu.

3.1.1 Povinné důchodové pojištění

První pilíř důchodového systému je povinný pro všechny fyzické osoby, které jsou výdělečně činné. Tento pilíř je zakotven v zákonu o důchodovém pojištění a poskytuje zabezpečení v případě stáří, invalidity či úmrtí živitele. (Arnoldová, 2012)

Povinný systém důchodového pojištění lze nazývat také jako **průběžný systém**, jehož průběžnost spočívá v tom, že peníze přijaté do tohoto pilíře jím jen proběhnou. (Syrový, 2012) Tento systém financování funguje na principu „pay as you go“, známý také pod zkratkou PAYGO. Do státního rozpočtu je od pojištěnců (výdělečně činní) vybíráno pojistné, které má ve státním rozpočtu samostatný účet, toto pojistné je ihned přerozdělováno k výplatě dávek – povinné důchodové pojištění je tedy i **dávkově definované**⁴. (Veselý a kol, 2013) Zmíněné pojistné bylo popsáno již v základním slovníčku pojmů podkapitola 2.1. Pojistné na sociální zabezpečení v sobě zahrnuje pojistné na nemocenské pojištění, důchodové pojištění a příspěvek na státní politiku zaměstnanosti. Pro účely této práce je relevantní pouze pojistné na důchodové pojištění, u něhož došlo ke změně sazeb od původní zákonné úpravy.

---

⁴ Dávky poskytované v rámci prvního pilíře jsou důchodové dávky blíže popsány v podkapitolách 3.2 až 3.5.

Tabulka 6: Sazby pojistného na důchodové pojištění platné k 12/2015

Plátce	% sazba z vyměřovacího základu
zaměstnavatel	21,5
zaměstnanec	6,5
OSVČ	28
osoba dobrovolně účastna DP	28

Zdroj: ČSSZ. Pojistné na sociální zabezpečení: Výše a platba pojistného. 2015.

Rozhodným obdobím pro stanovení vyměřovacího základu je zde kalendářní měsíc, vyjma OSVČ, pro které je rozhodným obdobím kalendářní rok. Za toto rozhodné období tedy poplatník hradí pojistné. (Zákon 589/1992 Sb.¹)

Okruh osob, které jsou účastny na důchodovém pojištění, stanovuje zákon (155/1995 Sb.¹) o důchodovém pojištění v §5 odst. 1 a 2. Patří mezi ně:

- zaměstnanci v pracovním poměru,
- příslušníci Policie České republiky, Vězeňské služby České republiky, Generální inspekce bezpečnostních sborů, Bezpečnostní informační služby, Úřadu pro zahraniční styky a informace, Celní správy České republiky a Hasičského záchranného sboru České republiky, a státní zaměstnanci podle zákona o státní službě,
- osoby samostatně výdělečně činné,
- zaměstnanci činní na základě dohody o pracovní činnosti a zaměstnanci činní na základě dohody o provedení práce,
- soudci,
- poslanci Poslanecké sněmovny a senátoři Senátu Parlamentu České republiky,
- prezident republiky, členové vlády, prezident, viceprezident a členové Nejvyššího kontrolního úřadu, členové Rady pro rozhlasové a televizní vysílání, členové Rady Energetického regulačního úřadu, členové Rady Ústavu pro studium totalitních režimů, členové Rady Českého telekomunikačního úřadu, finanční arbitr, zástupce finančního arbitra, Veřejný ochránce práv a zástupce Veřejného ochránce práv,
- osoby vedené v evidenci Úřadu práce České republiky - krajské pobočky, popřípadě pobočky pro hlavní město Prahu jako uchazeči o zaměstnání po dobu, po kterou jim náleží podpora v nezaměstnanosti nebo podpora

při rekvalifikaci, a v rozsahu nejvýše 3 let též po dobu, po kterou jim tato podpora v nezaměstnanosti nebo podpora při rekvalifikaci nenáleží,

- osoby pečující osobně o dítě ve věku do 4 let,
- a další osoby jmenované uvedenými paragrafy.

3. 1. 2 Penzijní připojištění a doplňkové penzijní spoření

Třetí pilíř důchodového pojištění prošel v rámci důchodové reformy z roku 2013 výraznou změnou a došlo i k jeho přejmenování. Tento pilíř se tedy skládá z penzijního připojištění se státním příspěvkem upraveného zákonem 42/1994 Sb.¹ a nově zákonem o doplňkovém penzijním spoření 427/2011 Sb. Oba tyto systémy jsou pro účastníky dobrovolné, je tedy pouze na jejich rozhodnutí, zda do tohoto pilíře vstoupí, či nikoliv. (Veselý a kol, 2013)

Penzijní připojištění se státním příspěvkem (dále jen penzijní připojištění) je podle zákona 42/1994 Sb.¹ §1 odst. 2 „*shromažďování peněžních prostředků od účastníků penzijního připojištění a státu poskytnutých ve prospěch účastníků, nakládání s těmito prostředky a vyplácení dávek penzijního připojištění*“. Kompetentní ve výkonu penzijního připojištění jsou pouze penzijní fondy⁵ a jeho účastníkem se může stát pouze fyzická osoba starší 18 let. Účastník dobrovolně podepíše písemnou smlouvu s penzijním fondem, na základě které mezi nimi vzniká právní vztah. (Zákon 42/1994 Sb.¹) Před samotným podepsáním smlouvy musí být ale budoucí účastník poučen o zásadních věcech, jež jsou součástí smlouvy. Jedná se o statut penzijního fondu, který stanovuje jeho rozsah činnosti a informace týkající se investiční politiky daného fondu. Dále musí být srozuměn s konkrétním penzijním plánem, který se týká dávek penzijního připojištění. Účastník tak zná druhy dávek, jež mu mohou být vyplaceny, způsob jejich výpočtu a výplaty a také podmínky, které musí splnit pro jejich přiznání. Účastník musí být poučen o svých právech a povinnostech vyplývajících ze smluvního závazku, o sankcích v případě neplacení příspěvků a také možnosti výpovědi smlouvy. (Veselý a kol, 2013)

Dávky, které mohou být vypláceny v rámci penzijního připojištění, jsou penze, jednorázové vyrovnání a odbytné. Penze je ve smyslu zákona chápána jako pravidelná doživotní výplata, jejíž částka je stanovena domluvou mezi penzijním fondem

---

⁵ Penzijní fondy jsou podle zákona 42/1994 Sb.¹ §3 odst. 1 a 2 právnické osoby se sídlem na území České republiky provozující penzijní připojištění a akciové společnosti podle stanov obchodního zákoníku.

a účastníkem. Penze může mít charakter penze starobní, invalidní nebo výsluhové, jež náleží pouze účastníkovi. Pro případ úmrtí účastníka je oprávněn ve smlouvě uvést jednu či více osob, kterým po jeho úmrtí vznikne nárok na vyplácení tzv. pozůstalostní penze. Jednorázové vyrovnání je způsob nahrazující výplatu penze, jehož podmínky splnění nároku a podmínky výplaty jsou předem dohodnuty v rámci písemné smlouvy. (Zákon 42/1994 Sb.¹) Odbytné pak slouží v případě, kdy penzijní připojištění trvalo nejméně dvanáct kalendářních měsíců, a došlo k jeho zániku prostřednictvím výpovědi nebo dohody smluvních stran, a to pouze v situaci, kdy nashromážděné peněžní prostředky účastníka nejsou převedeny k jinému penzijnímu fondu. V případě odbytného je v rámci zákona o penzijním připojištění oprávněn penzijní fond účtovat za stanovených podmínek poplatek účastníkovi za zrušení penzijního připojištění. (Veselý a kol, 2013)

System penzijního připojištění je na rozdíl od základního povinného důchodového pojištění definovaný příspěvkově. Účastník se s penzijním fondem dohodne na výši příspěvku, který se stanovuje za kalendářní měsíc. Přičemž výše příspěvku nesmí být menší, než je stanovená částka, která zakládá nárok na státní příspěvek. (Zákon 42/1994 Sb.¹) V rámci fondu pak dochází ke zhodnocení vložených příspěvků, které ale opět rozdílně od prvního pilíře nejsou využity k výplatě dávek ostatním účastníkům, nýbrž jsou zhodnocovány k výplatě dávek toho kterého účastníka ve chvíli, kdy mu na výplatu vznikne nárok. Státní příspěvky zde figurují motivačně, aby podněcovaly občany k účasti na penzijním spoření. Díky státním příspěvkům dochází nejen ke zhodnocení částky, kterou si účastník přispívá sám, ale zhodnocuje se částka celková (tedy součet vlastního a státního příspěvku). (Veselý a kol, 2013)

Výše popsaný systém penzijního připojištění byl transformován v rámci reformy v roce 2013, avšak pro jeho stávající účastníky zůstal zachován. Reformou penzijních fondů vznikly transformované fondy, s nimiž hospodaří penzijní společnosti. Všechny podmínky popsané výše jsou stále platné, s výjimkou možnosti přesunu prostředků z jednoho penzijního fondu k druhému. V rámci transformovaných fondů je účastníkům zachována tzv. garance nezáporného zhodnocení, jejímž garantem je penzijní společnost. Tato garance tedy znamená, že ani při negativním vývoji trhu jim nesmí být započteno zhodnocení prostředků menší než nula. (Ministerstvo financí, 2016) Přestože systém zůstává zachovaný, není již možné vstupovat do tohoto systému jako nový účastník a tento systém je pro nové účastníky nahrazen doplňkovým

penzijním spořením (účastnické fondy), což bude vysvětleno níže. Zároveň je pro původní účastníky nemožné účastnit ze zároveň obou těchto systémů, tedy účast na doplňkovém penzijním spoření vylučuje účast na penzijním připojištění. (Veselý a kol, 2013)

Doplňkové penzijní spoření podle zákona 427/2011 Sb. §1 odst. 2 je „*shromažďování a umístování příspěvků účastníka doplňkového penzijního spoření, příspěvků placených za účastníka jeho zaměstnavatelem a státních příspěvků do účastnických fondů obhospodařovaných penzijní společnostmi a vyplácení dávek z doplňkového penzijního spoření, jehož účelem je zabezpečit doplňkový příjem účastníka ve stáří nebo invaliditě*“. Tento systém je jedinou podobou třetího pilíře důchodového pojištění pro nové zájemce o účast v tomto pilíři. Systém je podobný systému penzijního připojištění, váže se však legislativně na zákon o doplňkovém penzijním spoření. Kompetentní k výkonu jsou i zde penzijní společnosti, se kterými pro vznik účasti musí zájemce podepsat písemnou smlouvu. Podpis smlouvy je na dobrovolném rozhodnutí zájemce staršího 18 let. (Veselý a kol, 2013)

Penzijní společnost se rozumí akciová společnost se sídlem na území České republiky, která získala povolení k činnosti od České národní banky. Činnost penzijních společností se týká umístování a hospodaření s prostředky v rámci účastnických fondů. Prostředky, se kterými hospodaří, se rozumí příspěvky účastníků, zaměstnavatelů a státní příspěvky. V rámci své činnosti pak při splnění podmínek i vyplácí dávky doplňkového penzijního spoření. (Veselý a kol, 2013)

Smlouvou o doplňkovém penzijním spoření se smluvní strany zavazují k plnění povinností vyplývajících ze smlouvy. Účastník se zavazuje k placení příspěvků v dohodnuté výši za jeden kalendářní měsíc, penzijní společnost se zavazuje tyto příspěvky umístit do účastnického fondu a hospodařit s nimi. V rámci podpisu smlouvy je účastníkovi představen statut fondu, tedy přehledné informace o jeho fungování. Dále se stanoví typ dávky, která bude vyplácena účastníkovi při splnění podmínek, případně může účastník uvést jednu či více osob, na něž přejde právo na výplatu v případě úmrtí účastníka. Před podpisem smlouvy si též účastník vybírá strategii spoření. Strategie spoření je způsob rozložení příspěvků účastníka v účastnických fondech a účastník ji může v průběhu účasti měnit. (Zákon 427/2011 Sb.)

Účastnický fond je souhrn majetku všech účastníků, případně osob, na které přešlo právo na vyplacení dávky. Fond se skládá z penzijních jednotek, které představují

nejmenší podíl na tomto majetku. (Veselý a kol, 2013) V rámci účastnických fondů došlo k oddělení majetku účastníků a penzijní společnosti. Penzijní společnost si tedy účtuje předem stanovený obnos za svou činnost a tyto obnosy tvoří příjem společnosti, ze kterých hradí vlastní náklady. (Syrův, 2012) V rámci těchto fondů jsou z penzijního připojištění zachovány státní příspěvky, možnost úlevy na daních i příspěvku zaměstnavatele. Rozdíl zde tvoří garance nezáporného zhodnocení, které zde garantováno není. V účastnických fondech lze tedy dosáhnout vyššího zhodnocení, ale stejně tak je tu možnost zhodnocení záporného. (DůchodováReforma.cz¹, 2016)

Penzijní společnosti musejí povinně vytvářet základní podobu účastnického fondu, a to fond konzervativní. Mohou vytvářet i další fondy s dynamičtějšími investičními strategiemi, to je však ponecháno na dané společnosti. (Ministerstvo financí, 2016) Následující tabulka nabízí náhled na tři investiční strategie fondů.

Tabulka 7: Investiční strategie účastnických fondů

Konzervativní fond	Investice pouze do dluhopisů. Bez vystavení měnovému riziku.
Vyvážený fond	Investice převážně do dluhopisů, ale také do akcií, hotovosti a nemovitostí. Obsahuje investiční riziko. Zisk větší než u konzervativního, může však být i ztrátový.
Dynamický fond	Investice do akcií a nemovitostí. Nejlepší dlouhodobá strategie, ovšem nejvíce riziková. Nejvyšší procento zhodnocení.

Zdroj: DůchodováReforma.cz¹, 2016

Nárokem doplňkového penzijního spoření jsou podle zákona 427/2011 Sb. §19 následující dávky:

- starobní penze na určenou dobu,
- invalidní penze na určenou dobu,
- jednorázové vyrovnání,
- odbytné,
- úhrada jednorázového pojistného pro doživotní penzi, nebo

- úhrada jednorázového pojistného pro penzi na přesně stanovenou dobu s přesně stanovenou výší důchodu.

Tento nový systém již tedy neumožňuje výplatu výluhového důchodu a podmínky nároku jsou téměř pro všechny dávky stejné. S výjimkou invalidní penze a odbytného musí účastník splnit věkovou hranici, kterou je hranice věku odchodu do starobního důchodu po odečtení pěti let a dále musí být účastna na spoření nejméně po dobu 60 kalendářních měsíců. Účastník má nárok na převedení naspořených prostředků do fondu jiné penzijní společnosti, pokud se stávající penzijní společností spoření zaniká dohodou či výpovědí. (Veselý a kol, 2013)

V rámci penzijní společnosti, nebo prostřednictvím převodu k životní pojišťovně, může v rámci tohoto pilíře účastník pobírat tzv. předdůchod. Jedná se o penzi vyplácenou z doplňkového penzijního spoření (Ministerstvo financí, 2016), jejíž charakteristika byla uvedena v podkapitole 2.3.

Doplňkové penzijní spoření zaniká dnem ukončení výplaty některé z dávek tohoto systému; dnem, na kterém se smluvní strany dohodly; uplynutím výpovědní doby; nebo úmrtím účastníka. Výpověď ze smlouvy může podat každá ze smluvních stran, tedy účastník i penzijní společnost. Případy, ve kterých je možné podat výpověď, uvádí §6 a §7 zákona o doplňkovém penzijním spoření. (Zákon 427/2011 Sb.)

3. 2 Starobní důchod

Jde o nejčastěji poskytovanou dávku ze systému důchodového pojištění, jež poskytuje finanční zabezpečení v případě vzniklé sociální události, kterou je v tomto případě stáří. Tato dávka vznikla na základě konsenzu společnosti, že člověk má pouze omezenou fyzickou i psychickou schopnost vykonávat výdělečnou činnost, tudíž jí jednoho dne nebude schopen. Konsenzus se shodl na hranici ukončení této schopnosti jakožto hranice stáří. (Krebs a kol, 2005)

3. 2. 1 Podmínky nároku

Existují dvě základní podmínky pro splnění nároku na přiznání starobního důchodu. První podmínkou je dosažení důchodového věku, tedy minimální věkové hranice, a druhou je získání minimální potřebné doby pojištění. (Zákon 155/1995 Sb.¹) Obě tyto podmínky byly popisovány již v předchozích kapitolách práce. Zejména u důchodového věku postupně docházelo k výrazným změnám a v rámci zasazení rovnosti

do důchodového pojištění se sjednocuje hranice důchodového věku mužů i žen, a mizí tak i zvýhodnění žen podle počtu odchovaných dětí. (Krebs, 2005)

Důchodový věk je podle aktuálního znění zákona o důchodovém pojištění (155/1995 Sb.¹) rozdělen do třech kategorií, podle roku narození pojištěnce, který chce odejít do důchodu. Pro pojištěnce narozené před rokem 1936 se věk stanovuje hranicemi:

- u mužů 60 let,
- u žen
  - 53 let, pokud vychovala nejméně pět dětí,
  - 54 let, pokud vychovala tři nebo čtyři děti,
  - 55 let, pokud vychovala dvě děti,
  - 56 let, pokud vychovala jedno dítě,
  - 57 let, pokud nevychovala žádné dítě.

Druhou kategorií tvoří pojištěnci narození v letech 1936 až 1977, pro něž jsou hranice stanoveny tabulkou, která tvoří přílohu č. 1 této práce. Po přičtení kalendářních měsíců k roku odchodu do důchodu se za den vzniku nároku na důchod považuje stejný den jako den narození pojištěnce. Třetí kategorií pak tvoří pojištěnci narození po roce 1977, u nichž dochází ke zmíněnému sjednocení hranic obou pohlaví. Pro tyto pojištěnce se důchodový věk stanoví tak, že „*k věku 67 let se přičte takový počet kalendářních měsíců, který odpovídá dvojnásobku rozdílu mezi rokem narození pojištěnce a rokem 1977*“ (Zákon 155/1995 Sb.¹ §32 odst. 3) Den vzniku nároku na odchod do starobního důchodu se pak stanovuje stejně, jako je tomu u pojištěnců v druhé kategorii.

Příklad stanovení důchodového věku pro pojištěnce ve třetí kategorii:

Muž se narodil 10. července 1982 a splnil potřebnou dobu pojištění, důchodový věk se vypočítá následujícím vzorcem:

$$1982-1977=5*2=10$$

Důchodový věk muže tedy je 67 let a 10 měsíců, konkrétně tedy muži vznikne nárok na starobní důchod dne 10. května 2050.

Druhou podmínku pro splnění nároku na starobní důchod tvoří získání dob pojištění. I u dob pojištění došlo ke změně, avšak aktuální znění zákona doby pojištění nijak nemění, zůstávají tedy stejné od penzijní reformy v roce 2008 a jsou znázorněny

v tabulce 3. Speciální podmínky pro splnění dob pojištění pak stanovuje §29 odst. 2 a 3. (Zákon 155/1995 Sb.¹⁾)

3. 2. 2 *Způsob výpočtu*

Výše starobního důchodu se stanoví sečtením částky základní a procentní výměry pojištěnce. Základní výměra tvoří 9% průměrné měsíční mzdy, což pro rok 2016 z průměrné mzdy 27 006 Kč tvoří 2 440 Kč. (Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2015)

Procentní výměra se pak vypočítá sazbou výpočtového základu, který je závislý na době pojištění, její výše však nesmí být nižší než 770 Kč měsíčně. Výše procentní výměry je za každý rok doby pojištění 1,5% výpočtového základu měsíčně. (Zákon 155/1995 Sb.¹⁾) Existuje snadná cesta k výpočtu hrubé výše starobního důchodu, která je dostupná každému. Na internetových stránkách MPSV⁶ i ČSSZ⁷ lze najít kalkulačky pro tento hrubý výpočet, ale také kalkulačku pro výpočet důchodového věku. Nejprve je tedy třeba stanovit důchodový věk, protože v kalkulačce pro výpočet výše důchodu je třeba zadat rok přiznání důchodu. Dále se vyplňují zelená pole, v případě předčasného důchodu nebo přesluhování. Důležitou část tvoří zelená pole k vyplnění vyměřovacích základů a vyloučených dob, a to za dobu pojištění. Nejlepší cestou, jak přijít k těmto informacím, je zažádat si na ČSSZ o informativní osobní list důchodového pojištění (IOLDP), kde jsou tyto informace jednoduše uvedeny.

O IOLDP si může zažádat každý občan České republiky, a toto má nárok jedenkrát za kalendářní rok. Žádá se u ČSSZ a je možné využít několik variant žádosti: písemná, elektronická s elektronickým podpisem nebo prostřednictvím datové schránky. IOLDP je výpis dob pojištění pojištěnce, a to včetně náhradních dob pojištění, případně uvedení dob, u kterých chybí záznam. Od roku 1986 ČSSZ eviduje doby pojištění, vyloučené doby, ale i vyměřovací základy. Je tedy nejsnazším pomocníkem při výpočtu hrubé výše starobního důchodu. ČSSZ je povinná vyhotovit IOLDP a zaslat jej žadateli na adresu jeho pobytu nejdéle do 90 kalendářních dnů ode dne doručení žádosti. (Česká správa sociálního zabezpečení, 2014)

⁶ Dostupné na <http://www.mpsv.cz/cs/2435>.

⁷ Dostupné na <http://www.cssz.cz/cz/duchodove-pojisteni/duchodova-kalkulacka/kalkulacka-pro-orientacni-vypocet-starobniho-duchodu.htm>.

Zvláštními záležitostmi ve věcech starobního důchodu jsou předčasný starobní důchod a práce tzv. nad nárok. Zároveň se s tímto pojí také situace, kdy dojde k souběžnému nároku na více typů důchodových dávek. Vzhledem k rozsahu práce o těchto zvláštních případech pojednává příloha č. 2 mé práce.

3.3 Invalidní důchody

V průběhu vývoje důchodového pojištění došlo ke změnám i v rámci invalidních důchodů. Invalidní důchody se odvíjí od zjištěného stupně invalidity. Tento stupeň invalidity se zjišťuje lékařským posudkem lékaře OSSZ podle zákona o organizaci a provádění sociálního zabezpečení. (Česká správa sociálního zabezpečení¹, 2015)

3.3.1 Podmínky nároku

Pro invalidní důchod jsou, podobně jako pro starobní, stanoveny dvě podmínky pro vznik nároku na tuto dávku. Jednou je dosažení některého ze tří stupňů invalidity a druhou splnění potřebné doby pojištění. (Rytířová, 2013)

Podle zákona o důchodovém pojištění (155/1995 Sb.¹) může na invalidní důchod vzniknout nárok pouze tedy, nedosáhl-li pojištěnec věku 65 let, případně věku důchodového, a nevzniká mu tak nárok na důchod starobní. Pokud pojištěnec toto splní, posuzuje se pak stupeň jeho invalidity, který je závislý na míře poklesu pracovní schopnosti. Stupně invalidity v závislosti na míře poklesu této schopnosti jsou uvedeny v tabulce č. 4.

Splní-li pojištěnec první podmínku, pak se zjišťuje získaná doba pojištění. Požadovaná doba pojištění se odvíjí od věku pojištěnce, u kterého se přihlíží k možnostem vykonávání výdělečné činnosti. Tato doba pojištění se zjišťuje z období, které předcházelo vzniku invalidity. Pro pojištěnce do 28 let znázorňuje potřebnou dobu pojištění tabulka č. 9. U pojištěnců starších 28 let se pak doba pojištění zjišťuje z posledních deseti let předcházejících vzniku invalidity a u pojištěnců nad 38 let se potřebná doba pojištění zvedá na 10 let a zjišťuje se z posledních dvaceti let před invaliditou. (Zákon 155/1995 Sb.¹)

Tabulka 8: Doby pojištění pro invalidní důchod.

Věk pojištěnce	Potřebná doba pojištění
do 20 let	méně než 1 rok

20 – 22 let	1 rok
22 – 24 let	2 roky
24 – 26 let	3 roky
26 – 28 let	4 roky
nad 28 let	5 let

Zdroj: Zákon 155/1995 Sb.¹ §40 odst. 1

3.3.2 Způsob výpočtu

Výše invalidního důchodu se složí součtem základní a procentní výměry. Základní výměra se vypočítá stejně jako u důchodu starobního, tedy 9% z průměrné měsíční mzdy. Procentní výměra se pak stanoví procentní sazbou výpočtového základu, a to za každý celý rok doby pojištění. (Zákon 155/1995 Sb.¹) Procentní sazba výpočtového základu je stanovena v závislosti na stupni invalidity, jak uvádí tabulka č. 5 z kapitoly o reformě roku 2008.

Tabulka 9: Výše redefinovaných invalidních důchodů

Invalidní důchod pro invaliditu:	% výpočtového základu měsíčně:
I. stupně	0,5
II. stupně	0,75
III. stupně	1,5

Zdroj: Arnoldová, 2012, s. 118.

3.4 Pozůstalostní důchody

Důchodové dávky, které slouží k finančnímu zabezpečení v případě smrti manžela, manželky, nebo živitele. Jedná se tedy o důchod vdovský, vdovecký a sirotčí.

3.4.1 Podmínky nároku

Nárok na vdovský či vdovecký důchod vzniká vdově či vdovci po manželovi/ce, který/á byl/a:

- poživatelem/kou starobního nebo invalidního důchodu,
- nebo ke dni smrti splnil/a podmínku potřebné doby pojištění pro nárok na invalidní důchod či podmínky pro nárok na starobní důchod,
- nebo zemřel/a následkem pracovního úrazu. (Rytířová, 2013, s. 40)

Tento důchod náleží vdově/vdovci po dobu jednoho roku od smrti manžela/ky, případně se nárok prodlužuje nebo znovu získává za podmínek splněných podle §50 odst. 2 a 4 zákona o důchodovém pojištění. (Zákon 155/1995 Sb.¹)

Sirotčí důchod je určen nezaopatřenému dítěti, kterému podle §52 odst. 1 zákona 155/1995 Sb.¹ zemřel:

- rodič (osvojitel) dítěte, nebo
- osoba, která převzala dítě do péče nahrazující péči rodičů na základě rozhodnutí soudu o svěřeni dítěte do výchovy jiné osoby nebo do společné výchovy manželů,
- jestliže byli zemřelí poživateli starobního nebo invalidního důchodu nebo ke dni smrti splnili podmínku potřebné doby pojištění pro nárok na invalidní důchod nebo podmínky nároku na starobní důchod, anebo zemřeli následkem pracovního úrazu. Podmínka potřebné doby pojištění pro nárok na invalidní důchod se pro účely vzniku nároku na sirotčí důchod považuje za splněnou, byla-li získána aspoň polovina potřebné doby pojištění.

Sirotek má nárok na sirotčí důchod po každém z rodičů a tento nárok u oboustranného sirotka zaniká osvojením. Po zrušení osvojení nárok na tento důchod vzniká znovu. (Zákon 155/1995 Sb.¹)

3. 4. 2 Způsob výpočtu

Všechny typy pozůstalostních důchodů se skládají ze základní a procentní výměry. Základní výměra je stanovena stejně jako u přímých důchodových dávek. Procentní výměra se pak vypočítává z procentní výměry zemřelého. Pokud měl zemřelý ke dni smrti nárok na starobní důchod, pak se procentní výměra vypočte ze stanoveného starobního důchodu. Pokud zemřelý nesplnil podmínky starobního důchodu, pak se ke dni jeho smrti vypočítá procentní výměra podle výpočtu invalidního důchodu pro invaliditu třetího stupně. K základní výměře pak náleží:

- vdově/vdovci 50% procentní výměry zemřelého,
- sirotku 40% procentní výměry zemřelého. (Rytířová, 2013)

4 Budoucnost důchodového pojištění

V této kapitole se chci zamyslet nad určitou prognózou důchodového pojištění v České republice. Existuje zde velké množství faktorů, které vyžadují každoroční změny v této oblasti. Otázkou ale je, jak dlouho budou tyto změny dostačovat a zda nebude muset dojít k radikálnímu přetvoření systému důchodového pojištění. Následující podkapitoly se věnují dvěma otázkám, které shledávám jako stěžejní.

4.1 Má důchodové spoření v ČR ještě budoucnost?

V roce 2013 v naší zemi proběhl pokus o zavedení druhého pilíře důchodového pojištění, a to důchodového spoření. Zavedení tohoto pilíře se setkalo s nezdarem, jehož příčinou nemusí být jen malý zájem ze strany občanů. Dle mého názoru by důchodové spoření v České republice mohlo získat své pevné místo v důchodovém pojištění, avšak musí být důkladně propracované.

Můj názor na neúspěšnost tohoto pilíře započal již tím, v jaké krátkosti měl být zrealizován. Schválení pilíře vládou v listopadu 2012 a jeho funkčnost od ledna 2013 shledávám jako velmi krátkou dobu pro seznámení se s tímto pilířem, a to nejen pro občany, ale náročné je to také pro samotné penzijní společnosti. Jednalo se o radikální změnu v rámci důchodového pojištění, tudíž je zde na místě delší legisvakantní lhůta, jež poskytne prostor pro seznámení se s možnostmi, které nabízí, a prostor pro přípravu penzijních společností.

Jakožto postkomunistická země má Česká republika, tedy její občané, velkou nedůvěru v tyto záležitosti a jejich přijetí během dvou měsíců. Proto se domnívám, že kdyby občané měli více prostoru a možností se s tímto pilířem seznámit, mohl by se uchytit jako pevná součást systému. Lidé všeobecně neradi odkládají peníze, aniž by věděli nebo rozuměli tomu, kam je vlastně zasílají. Dle mého názoru by stálo za to nejen detailní propracování právních předpisů, ale i detailní představení pilíře občanům.

Existuje mnoho variant, jak informace občanům předat. Nejedná se však pouze o zveřejnění zákona, jelikož velká část populace se neumí v zákonech orientovat. Je zde však možnost pořádat semináře či konference o tomto pojištění pro nejrůznější věkové kategorie. Semináře mohou být uplatněny v rámci studia na středních a vysokých školách, zaměstnavatelé mohou tyto semináře zprostředkovat nejen sami pro sebe, ale i pro své zaměstnance. Nebo mohou být pouze pro veřejnost. Dle mého názoru

člověk nejlépe pochopí nějaký systém, když se může aktivně doptávat na vyvstalé otázky a pružně o tématu komunikovat. Pro ty občany, kteří se neradi účastní seminářů a upřednostňují písemnou charakteristiku, je možné vytvořit příručky, které by vysvětlovaly chod důchodového spoření. V rámci solidarity by pak mohla každá penzijní společnost vytvořit sezení pro své klienty, jakožto spojení informací s konkrétní nabídkou.

4.2 Důchodový věk – bude se navyšovat, nebo se důchody zruší?

Odlišnou záležitostí s delším historickým vývojem je důchodový věk. Jakožto hlavní podmínka pro splnění nároku na starobní důchod, který tvoří největší procento důchodového pojištění, je jeho úprava nezbytná. V minulosti již došlo k úpravám důchodového věku vzhledem k demografickému stárnutí obyvatelstva i v rámci zasazování rovnosti pohlaví. Tyto úpravy jsou naneštěstí pouze dočasné, protože se tento proces dále prohlubuje.

Demografické stárnutí obyvatelstva s sebou logicky nese pokles ekonomicky aktivního obyvatelstva, z jejich pojistného jsou vypláceny dávky důchodového pojištění. Současná situace poměru ekonomicky aktivního a neaktivního obyvatelstva je zatím finančně udržitelná, tedy peníze ekonomicky aktivních obyvatel postačují k pokrytí výplaty dávek. V budoucnosti se však dá očekávat vzrůstající nepoměr mezi těmito skupinami obyvatel, tedy že ekonomicky neaktivní převýší počet ekonomicky aktivních. Tento fakt je třeba brát na zřetel, protože v takové situaci již první pilíř důchodového pojištění nebude finančně udržitelný. Jak se bude takový problém řešit?

První možností je samozřejmě neustálé navyšování věkové hranice pro odchod do důchodu. Je to reálné řešení? Odpočinek ve stáří je velmi důležitý, protože stárnutí je spojeno s degenerací fyzickou, psychickou i fyziologickou. Je tedy možné nechat lidi ve stáří pracovat do 80 let věku? Dle mého názoru není, protože již v současné situaci se lidi před důchodovým věkem (tedy kolem 60. roku věku) setkávají s obtížnostmi v rámci zaměstnání. Z pohledu zaměstnavatele takový zaměstnanec pracuje pomalu a již není nadále prospěšný firmě, pohled zaměstnance je pak takový, že je rád za svou schopnost zaměstnání vůbec vykonávat. Bohužel je velké procento těchto lidí před dosažením důchodového věku propuštěno pro nadbytečnost a jsou odkázáni k evidenci na úřadu práce. Lidé před důchodovým věkem se setkávají s diskriminací ze strany zaměstnavatelů, protože mají sníženou fyzickou zdatnost. Odsouvat tedy hranici věku

odchodu do důchodu je nelogické, protože více než polovina takových lidí nebude schopna buď práci vykonávat pro zdravotní potíže, nebo nebude moci práci najít.

Ve spojitosti s navyšováním důchodového věku se ale naskýtá možnost, díky níž by toto řešení realizovatelné být mohlo. Vzhledem ke snížené fyzické zdatnosti a četným zdravotním potížím spojených se stářím by mohly být vytvořeny chráněné dílny pro seniory. V rámci chráněných dílen by tak našli uplatnění nejen pracovní, ale pozitivně by tato příležitost působila i na jejich oblast sociální a motorickou. Procvičování jemné motoriky a seznámení se s vrstevníky by mohlo působit též jako preventivní prvek samoty, kterou pociťuje velké množství seniorů zejména po ztrátě partnera.

Další možností, která zde logicky vyplývá, je navýšení pojistného ekonomicky aktivních obyvatel tak, aby odpovídalo financím potřebným pro výplatu důchodových dávek. Pro stát by byla tato varianta ideální, avšak z pohledu ekonomicky aktivních by se asi s oceněním nesešla. V době inflace, hospodářských krizí, zvyšování DPH a narůstající nezaměstnanosti, by toto řešení mohlo vést k finanční destrukci všech obyvatel. Velké procento populace v dnešní době žije tzv. od výplaty k výplatě, proto se nedá předpokládat, že by byli finančně schopní pokrýt vyšší pojistné. Navýšení pojistného by pak mohlo mít za následek nárůst v oblasti dávek hmotné nouze, do níž by se občané dostali.

Jak napovídá samotný název podkapitoly, další hypotézou budoucnosti důchodového pojištění je zrušení důchodů. Taková hypotéza může být nepředstavitelná, avšak vzhledem k posunu doby ji nelze zcela vyloučit, i pokud přihlédneme k podobě předchozích variant. Hypoteticky je možné, že dojde k destrukci prvního pilíře důchodového pojištění, tedy stát by nevyplácel důchodové dávky. Zajištění do stáří by pak zůstávalo zcela na rozhodnutí občanů, zda a kolik by si v průběhu své ekonomické aktivity spořili. Se zrušením prvního pilíře by samozřejmě byla zrušena celá koncepce důchodu, avšak při naspoření dostatečného množství peněz by si člověk mohl dopřát několik let odpočinku. Na kolik je taková hypotéza reálná se uvidí v budoucnu, až se budou vytvářet krizová opatření v oblasti důchodového pojištění pro jeho finanční neudržitelnost.

Nejllepší záchranou důchodového pojištění by byl přirozeně nárůst míry plodnosti, aby došlo k vyvážení vrstev obyvatel, a byl tak zajištěn dostatečný počet poplatníků

pojistného i do budoucna. Vzhledem k emancipaci žen, možnostem vzdělávání a cestování je však takováto záchrana v nejbližších letech nepravděpodobná.

Závěr

Tato bakalářská práce představila nejdůležitější informace týkající se důchodového pojištění. Vzhledem k tomu, že důchodové pojištění tvoří důležitou a významnou součást sociální politiky, bylo představeno i jeho historické zakotvení a proces změn.

Neméně důležitý je i závěr práce, v němž jsem vedla úvahy nad budoucností důchodového pojištění. V jejich rámci jsem rozebrala některé zajímavé aspekty, které by mohly tvořit předmět badání dalších bakalářských či diplomových prací, případně i sociologických výzkumů. Je velmi důležité se problematice důchodového pojištění a jeho podoby v budoucnosti věnovat, protože se týká nás všech, každého občana České republiky a našich finančních prostředků.

Zajímavou oblastí pro badání by mohlo být vytvoření chráněných dílen pro seniory, které by mohly mít různorodá zaměření podle dovedností a schopností cílové skupiny. Z hlediska sociální práce by takové dílny byly prospěšné i pro psychickou pohodu seniorů, uvítat by je mohli i rodinní příslušníci. Na toto téma by mohl být realizovaný celoplošný kvantitativní výzkum, který by zjistil pohled samotné cílové skupiny a dále rodinných příslušníků na tuto inovaci.

Za plošný kvantitativní výzkum by stálo i zkoumání názorů všech věkových skupin na obnovu důchodového spoření. Prostřednictvím otevřených otázek by bylo možné stanovit přiměřené podmínky důchodového spoření a také způsoby, jakým rozšířit všeobecné povědomí o funkci, principech a fungování druhého pilíře.

Vzhledem k rozsahu práce byla pojata jako představení důchodového pojištění týkajícího se naprosté většiny populace. Existují zde ale specifické kategorie lidí se zvláštními úpravami v této oblasti. Jedná se o dříve známé, dnes již zrušené, preferované důchodové kategorie – horníci, příslušníci Policie ČR a vojenské služby, atp. I tato oblast sociální politiky by zasloužila své místo v badatelství a měla by být cílem vládní důchodové politiky. Pokud si vezmeme například situaci horníků a neustále se zvyšující důchodový věk, není možné nebrat na tuto skupinu obyvatel zvláštní ohledy. Jak uvádí Šetek (2015) je třeba brát zvláštní zřetel na hornickou, tzv. profesní, invaliditu a je žádoucí zaměřit se na vytvoření legislativy, která nahradí původní zákon o pracovních kategoriích. Horníci a další specifická povolání s sebou nesou nadměrnou fyzickou i psychickou zátěž a v jejím důsledku může dojít k vážným zdravotním komplikacím. Proto je zvyšování věkové hranice pro tyto kategorie nepřijatelné a naopak by legislativa měla tuto hranici snížit.

Seznam použitých zdrojů

Literární zdroje

1. ARNOLDOVÁ, Anna. *Sociální zabezpečení I*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2012. 352 s. ISBN 80-247-3724-9.
2. ARNOLDOVÁ, Anna. *Vybrané kapitoly ze sociálního zabezpečení I. část*. 2. vyd. Praha: Karolinum, 2004. 375 s. ISBN 80-246-0728-X.
3. ČERNÁ, Jana a kol. *Právo sociálního zabezpečení*. 1. vyd. Pelhřimov: Aleš Čeněk, 2002. 157 s. ISBN 80-86473-07-4.
4. KOLIBOVÁ, Helena. *Sociální politika I*. 1. vyd. Opava: OPTYS, 2007. 131 s. ISBN 978-80-85819-62-5.
5. KREBS, Vojtěch a kol. *Sociální politika*. 3. vyd. Praha: ASPI, a. s., 2005. 504 s. ISBN 80-7357-050-5.
6. LOUŽEK, Marek. *Důchodová reforma*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2014. 100 s. ISBN 978-80-246-2612-3.
7. POTŮČEK, Martin a Iveta RADIČOVÁ. *Sociální politika v Čechách a na Slovensku po roce 1989*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 1998. 329 s. ISBN 80-718-4622-8.
8. PŘIB, Jan; VOŘÍŠEK, Vladimír a kol. *Důchodové pojištění v České republice*. Ostrava: ANAG, 1996. 287 s. ISBN 80-85646-37-4.
9. RYBA, Jan a kol. *Nad sociálním zabezpečením*. 2. vyd. Praha: Orac, 2000. 231 s. ISBN 80-86199-01-0.
10. RYTÍŘOVÁ, Lucie. *Důchodový systém v České republice*. 1. vyd. Olomouc: ANAG, 2013. 115 s. ISBN 978-80-7263-821-5.
11. SYROVÝ, Petr. *Jak si spořit na důchod: Zorientujte se v důchodové reformě*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2012. 160 s. ISBN 978-80-247-4479-7.
12. TOMEŠ, Igor. *Obory sociální politiky*. 1. vyd. Praha: Portál, 2011. 368 s. ISBN 978-80-7367-868-5.
13. VESELÝ, Jiří a kol. *Právo sociálního zabezpečení*. 1. vyd. Praha: Linde Praha, a. s., 2013. 312 s. ISBN 80-7201-915-1.

Legislativní zdroje

14. Zákon 427/2011 Sb., o doplňkovém penzijním spoření, ve znění platném k 1. 1. 2013.
15. Zákon 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění platném k 1. 1. 1996.
16. Zákon 155/1995 Sb.¹, ve znění zákona 377/2015 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění platném k 1. 1. 2016.
17. Zákon 426/2011 Sb., o důchodovém spoření, ve znění platném k 1. 1. 2013.
18. Zákon 306/2008 Sb., kterým se mění zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 582/1991 Sb., o organizaci a provádění sociálního zabezpečení, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony.
19. Zákon 42/1994 Sb., o penzijním připojištění se státním příspěvkem, ve znění platném k 21. 3. 1994.
20. Zákon 42/1994 Sb.¹, o penzijním připojištění se státním příspěvkem, ve znění platném k 1. 1. 2015.
21. Zákon 589/1992 Sb., o pojistném na sociální zabezpečení a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti, ve znění platném k 1. 1. 1993.
22. Zákon 589/1992 Sb.¹, o pojistném na sociální zabezpečení a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti, ve znění platném k 1. 1. 2016.
23. Zákon 582/1991 Sb., o organizaci a provádění sociálního zabezpečení, ve znění platném k 1. 1. 1992.

Internetové zdroje

24. Česká správa sociálního zabezpečení. *Důchodové pojištění: Informativní osobní list důchodového pojištění*. [online]. 12/2014 [cit. 2016-02-17]. Dostupné z:<
<http://www.cssz.cz/cz/duchodove-pojisteni/informativni-osobni-list-duchodoveho-pojisteni.htm>>.
25. Česká správa sociálního zabezpečení. *Pojistné na sociální zabezpečení: Výše a platba pojistného*. [online]. 12/2015 [cit. 2016-02-15]. Dostupné z:<
<http://www.cssz.cz/cz/pojistne-na-socialni-zabezpeceni/vyse-a-platba-pojistneho/sazba-pojistneho.htm>>.

26. Česká správa sociálního zabezpečení¹. *Lékařská posudková služba*. [online]. 2. 4. 2015 [cit. 2016-02-22]. Dostupné z:< <http://www.cssz.cz/cz/lekarska-posudkova-sluzba/>>.
27. DůchodováReforma.cz. *Důchodový systém: II. pilíř*. [online]. 30. 1. 2016 [cit. 2016-02-11]. Dostupné z:< <http://www.duchodovareforma.cz/duchodove-sporeni-2/ii-pilir-budoucich-ceskych-duchodcu/>>.
28. DůchodováReforma.cz¹. *Důchodový systém: III. pilíř*. [online]. 30. 1. 2016 [cit. 2016-02-16]. Dostupné z:< <http://www.duchodovareforma.cz/penzijni-pripojisti/iii-pilir-ceskeho-duchodoveho-systemu-bude-doplňkove-penzijni-sporeni/>>.
29. Ministerstvo financí. *Soukromý sektor: Penzijní služby a systémy: Důchodová reforma: Základní informace*. [online]. 12. 2. 2016 [cit. 2016-02-16]. Dostupné z:< <http://www.mfcr.cz/cs/soukromy-sektor/penzijni-sluzby-a-systemy/duchodova-reforma/zakladni-informace>>.
30. Ministerstvo práce a sociálních věcí. *Důchodové pojištění: Hlavní změny v důchodovém pojištění schválené v roce 2008*. [online]. 31. 10. 2008 [cit. 2016-02-11]. Dostupné z:< <http://www.mpsv.cz/cs/5409>>.
31. Ministerstvo práce a sociálních věcí. *Novinky: Jak to bude s důchody od ledna 2016?* [online]. 30. 9. 2015 [cit. 2016-02-17]. Dostupné z:< <http://www.mpsv.cz/cs/22073>>.
32. Ministerstvo práce a sociálních věcí. *Na předdůchod potřebujete nejméně 176 500 korun (HN)*. [online]. 19. 2. 2013 [cit. 2016-02-11]. Dostupné z:< <http://www.mpsv.cz/cs/14646>>.
33. SEZEMSKÝ, Jiří. *Důchodová reforma*. Tisková zpráva. [online]. 26. 6. 2007 [cit. 2016-02-10]. Dostupné z:< <http://www.mpsv.cz/files/clanky/4321/26062007.pdf>>.
34. ŠETEK, Jaroslav. *Princip tzv. profesní invalidity a snížení věkové hranice pro odchod do starobního důchodu u horníků*. [online]. 18. 2. 2015 [cit. 2016-02-24]. Dostupné z:<<http://radimvalencik.pise.cz/2063-reformy-13-setek-hornici-penze-invalidita.html>>.

Bakalářské práce

35. MRACKÁ, Marie. *Vývoj penzijního systému ČR po roce 1989 (trajektorie penzijní reformy v souvislosti s predikovaným ekonomickým vývojem a její dopady na ekonomiku)*. Diplomová práce. Brno: Masarykova univerzita, Ekonomicko-správní fakulta, 2006. Vedoucí práce Dana Dobešová.

Seznam příloh

Příloha č. 1 – Důchodový věk pojištěnců narozených v letech 1936 až 1977

Příloha č. 2 – Předčasný starobní důchod, práce tzv. nad nárok a souběh nároku na více
důchodů

Příloha č. 3 – Vzor žádosti o zaslání IOLDP

Příloha č. 4 – Seznam tabulek

Příloha č. 1 – Důchodový věk pojištěnců narozených v letech 1936 až 1977

Rok narození	Důchodový věk činí u					
	mužů	žen s počtem vychovaných dětí				
		0	1	2	3 a 4	5 a více
1936	60r+2m	57r	56r	55r	54r	53r
1937	60r+4m	57r	56r	55r	54r	53r
1938	60r+6m	57r	56r	55r	54r	53r
1939	60r+8m	57r+4m	56r	55r	54r	53r
1940	60r+10m	57r+8m	56r+4m	55r	54r	53r
1941	61r	58r	56r+8m	55r+4m	54r	53r
1942	61r+2m	58r+4m	57r	55r+8m	54r+4m	53r
1943	61r+4m	58r+8m	57r+4m	56r	54r+8m	53r+4m
1944	61r+6m	59r	57r+8m	56r+4m	55r	53r+8m
1945	61r+8m	59r+4m	58r	56r+8m	55r+4m	54r
1946	61r+10m	59r+8m	58r+4m	57r	55r+8m	54r+4m
1947	62r	60r	58r+8m	57r+4m	56r	54r+8m
1948	62r+2m	60r+4m	59r	57r+8m	56r+4m	55r
1949	62r+4m	60r+8m	59r+4m	58r	56r+8m	55r+4m
1950	62r+6m	61r	59r+8m	58r+4m	57r	55r+8m
1951	62r+8m	61r+4m	60r	58r+8m	57r+4m	56r
1952	62r+10m	61r+8m	60r+4m	59r	57r+8m	56r+4m
1953	63r	62r	60r+8m	59r+4m	58r	56r+8m
1954	63r+2m	62r+4m	61r	59r+8m	58r+4m	57r
1955	63r+4m	62r+8m	61r+4m	60r	58r+8m	57r+4m
1956	63r+6m	63r+2m	61r+8m	60r+4m	59r	57r+8m

1957	63r+8m	63r+8m	62r+2m	60r+8m	59r+4m	58r
1958	63r+10m	63r+10m	62r+8m	61r+2m	59r+8m	58r+4m
1959	64r	64r	63r+2m	61r+8m	60r+2m	58r+8m
1960	64r+2m	64r+2m	63r+8m	62r+2m	60r+8m	59r+2m
1961	64r+4m	64r+4m	64r+2m	62r+8m	61r+2m	59r+8m
1962	64r+6m	64r+6m	64r+6m	63r+2m	61r+8m	60r+2m
1963	64r+8m	64r+8m	64r+8m	63r+8m	62r+2m	60r+8m
1964	64r+10m	64+10m	64r+10m	64r+2m	62r+8m	61r+2m
1965	65r	65r	65r	64r+8m	63r+2m	61r+8m
1966	65r+2m	65r+2m	65r+2m	65r+2m	63r+8m	62r+2m
1967	65r+4m	65r+4m	65r+4m	65r+4m	64r+2m	62r+8m
1968	65r+6m	65r+6m	65r+6m	65r+6m	64r+8m	63r+2m
1969	65r+8m	65r+8m	65r+8m	65r+8m	65r+2m	63+8m
1970	65r+10m	65r+10m	65r+10m	65r+10m	65r+8m	64r+2m
1971	66r	66r	66r	66r	66r	64r+8m
1972	66r+2m	66r+2m	66r+2m	66r+2m	66r+2m	65r+2m
1973	66r+4m	66r+4m	66r+4m	66r+4m	66r+4m	65r+8m
1974	66r+6m	66r+6m	66r+6m	66r+6m	66r+6m	66r+2m
1975	66r+8m	66r+8m	66r+8m	66r+8m	66r+8m	66r+8m
1976	66r+10m	66r+10m	66r+10m	66r+10m	66r+10m	66r+10m
1977	67r	67r	67r	67r	67r	67r

Vysvětlivky:

„r“ znamená rok

„m“ znamená kalendářní měsíc. (Příloha k zákonu 155/1995 Sb.¹⁾)

Příloha č. 2 – Předčasný starobní důchod, práce tzv. nad nárok a souběh nároku na více důchodů

Předčasný starobní důchod

Speciální podmínky zákona o důchodovém pojištění umožňují známý předčasný odchod do důchodu. Tuto možnost zřejmě využívají nejčastěji ti, kteří čekají do splnění důchodového věku v evidenci Úřadu práce, jelikož pro svůj věk už nemohou najít zaměstnání. Nevýhodou této možnosti je však trvalé krácení výše starobního důchodu.

Speciální podmínky se týkají zmenšené věkové hranice pro odchod do důchodu, avšak potřebná doba pojištění zůstává stejná i v této zmenšené hranici. Pojištěnec tedy může odejít do předčasného starobního důchodu, pokud mu podle §31 odst. 1 zákona o důchodovém pojištění chybí do důchodového věku:

- 3 roky, pokud je jeho důchodový věk nižší než 63 let,
- 5 roků, pokud je jeho důchodový věk alespoň 63 let, ale zároveň dosáhl alespoň 60 let věku.

Pokud pojištěnec splňuje jednu z těchto podmínek, je mu nárok na předčasný starobní důchod přiznán, a to ode dne podání žádosti o tento důchod. V případě přiznání nároku pak ovšem dochází ke zmíněnému krácení výše důchodu. Krátí se procentní výměra důchodu za každých započatých 90 kalendářních dnů ode dne, ke kterému se důchod přiznává, do dne dovršení důchodového věku pro nárok na řádný starobní důchod. Krácení se navyšuje podle počtu kalendářních dní podle §36 odst. 1 následovně:

- 0,9 % výpočtového základu za období prvních 360 kalendářních dnů,
- 1,2 % výpočtového základu za období od 361. kalendářního dne do 720. kalendářního dne,
- 1,5 % výpočtového základu za období od 721. kalendářního dne. (Zákon 155/1995 Sb.¹)

Práce tzv. nad nárok

Opačnou možností než odchod do předčasného důchodu je práce tzv. nad nárok. Jedná se o možnost zůstat v zaměstnání i po dosažení důchodového věku. Tato možnost je důchodovým systémem kladně hodnocena, tudíž v takových případech dochází k navýšení výše starobního důchodu.

Existuje několik variant, za nichž je možné dosáhnout navýšení starobního důchodu. Každá varianta zahrnuje výdělečnou práci i po dosažení důchodového věku, dále se pak pojí s tím, zda k této výdělečné činnosti pojištěnec pobíral starobní důchod v plné či poloviční výši, nebo zda pobíral invalidní důchod pro invaliditu třetího stupně. (Zákon 155/1995 Sb.¹) Zhodnocení jednotlivých variant zobrazuje následující tabulka.

Zvýhodněné varianty práce tzv. nad nárok

Varianta	Navýšení za každých kalendářních dnů:	% navýšení VZ u procentní výměry:
Výdělečná činnost bez pobírání jakéhokoliv typu důchodu	90	1,5
Výdělečná činnost s pobíráním poloviny výše starobního důchodu	180	1,5
Výdělečná činnost s pobíráním starobního důchodu v plné výši	360	0,4

Zdroj: Zákon 155/1995 Sb.¹ §34 odst. 2 až 4

V případech, kdy po dosažení důchodového věku pojištěnec pokračuje ve výdělečné činnosti, během které ale pobírá invalidní důchod pro invaliditu třetího stupně nebo plný invalidní důchod, dochází k zohlednění těchto odpracovaných let v jejich přičtení do dob pojištění získaných ke vzniku nároku na starobní důchod. (Zákon 155/1995 Sb.¹)

Souběh nároku na více typů důchodových dávek

Jedná se o situace, kdy pojištěnec současně splňuje nároky na výplatu několika dávek důchodového pojištění. Může se jednat buď o kombinaci nároku na jiné přímé důchody, kombinace nároku na odlišné odvozené důchody, nebo kombinace nároku na přímý a odvozený důchod.

Pokud se jedná o kombinaci obou přímých důchodů, tedy starobního a invalidního, vyplácí se pouze jeden, a to ten, který je vyšší. Pokud vznikne nárok na oba důchody ve stejné výši, pak je vyplácen ten, který je zvolen pojištěncem. Při nároku na více typů odvozených, pozůstalostních, důchodů, vyplácí se ten, který je nejvyšší a z ostatních se vyplácí polovina procentní výměry. Pokud však mají všechny tyto odvozené důchody

stejnou výši, dochází k jejich krácení nejprve sirotčího, a následně vdovského nebo vdoveckého důchodů. Oboustranně osiřelý sirotek s nárokem na dva sirotčí důchody bude pobírat vyšší důchod v plné výši a z druhého vyšší procentní výměry (stejně je tomu tak, pokud mají oba sirotčí důchody stejnou výši). Při souběhu nároku na přímý a odvozený důchod je pojištěnci vyplácen ten nejvyšší, a z ostatních je mu vyplácena polovina procentní výměry. (Veselý a kol, 2013)

Příloha č. 3 – Vzor žádosti o zaslání IOLDP

Evidenční štítek	Žádost o zaslání informativního osobního listu důchodového pojištění	 ČESKÁ SPRÁVA SOCIÁLNÍHO ZABEZPEČENÍ		
<small>Na základě § 40a zákona č. 582/1991 Sb., o organizaci a provádění sociálního zabezpečení, ve znění pozdějších předpisů, žádám o zaslání informativního osobního listu důchodového pojištění.</small>				
A. Základní identifikace				
Příjmení	Jméno	Rodné příjmení	Rodné číslo	
<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	
B. Adresa pro zaslání informativního osobního listu důchodového pojištění				
<small>Vyplňte adresu trvalého bydliště, případně jinou adresu, na kterou si přejete informativní osobní list důchodového pojištění zaslat. Chcete-li zaslat informativní osobní list důchodového pojištění do datové schránky, vyplňte ID datové schránky a adresu trvalého bydliště.</small>				
Ulice	Číslo domu	Obec	PSČ	Stát
<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>
ID datové schránky - nepovinný údaj			<input type="text"/>	
C. Datum a místo, podpis				
V			Dne	
			Podpis žadatele	
			I/2015	

Adresa pro zaslání žádosti je:

ČSSZ, Odbor správy údajové základny

Křížová 25

225 08 Praha 5

Příloha č. 4 – Seznam tabulek

Tabulka 1: Stanovení pojistného DP u jednotlivých skupin poplatníků.....	13
Tabulka 2: Příklad výpočtu důchodového věku od 1. 1. 1996 do 31. 12. 2006	14
Tabulka 3: Doby pojištění od r. 2010 do r. 2018	19
Tabulka 4: Stupně invalidity	21
Tabulka 5: Výše redefinovaných invalidních důchodů	21
Tabulka 6: Sazby pojistného na důchodové pojištění platné k 12/2015.....	26
Tabulka 7: Investiční strategie účastnických fondů.....	30
Tabulka 8: Doby pojištění pro invalidní důchod.	34

Abstrakt

POSPÍŠILOVÁ, Nicole. *Důchodové pojištění jako součást I. pilíře systému sociálního zabezpečení v ČR*. České Budějovice 2016. Bakalářská práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Katedra etiky, psychologie a charitativní práce. Vedoucí práce Jaroslav Šetek.

Klíčová slova: důchodové pojištění, reforma, starobní důchod, invalidní důchod, pozůstalostní důchody, pojištěnec, důchodový věk, doba pojištění

Cílem bakalářské práce je představit část I. pilíře systému sociálního zabezpečení v České republice (sociálního pojištění) – a to důchodové pojištění. Práce je koncipována pouze jako teoretická, pro lepší vhled do problematiky v úvodu popisuje základy sociální politiky a systému sociálního zabezpečení. Hlavní stať práce popisuje historický vývoj od roku 1996 až po současnou podobu důchodového pojištění. Poslední kapitola je věnována vlastním úvahám nad budoucími možnými změnami v důchodovém pojištění. Bakalářská práce je zpracována z dostupné odborné literatury, legislativních zdrojů a internetových stránek kompetentních institucí.

Abstract

Pensions insurance, part of the I. pile of the social security system in CZE.

Key words: pensions insurance, reform, retirement pension, disability pension, inheritance pension, policyholder, retirement age, period insurance

The target of this thesis is to introduce the part of the I. pile (social insurance) of the social security system in Czech Republic – pensions insurance. The thesis is conceived as a theoretical one because of the deeper view. In the beginning there is the description of basis of social policy and social security system. The main part of thesis describes historical progress of pensions insurance since 1996 till today. The last chapter is devoted to personal considerations about possible changes in pensions insurance that might happen in the future. The thesis is composed from available expert literature, legislative sources and websites of authorized institutions.